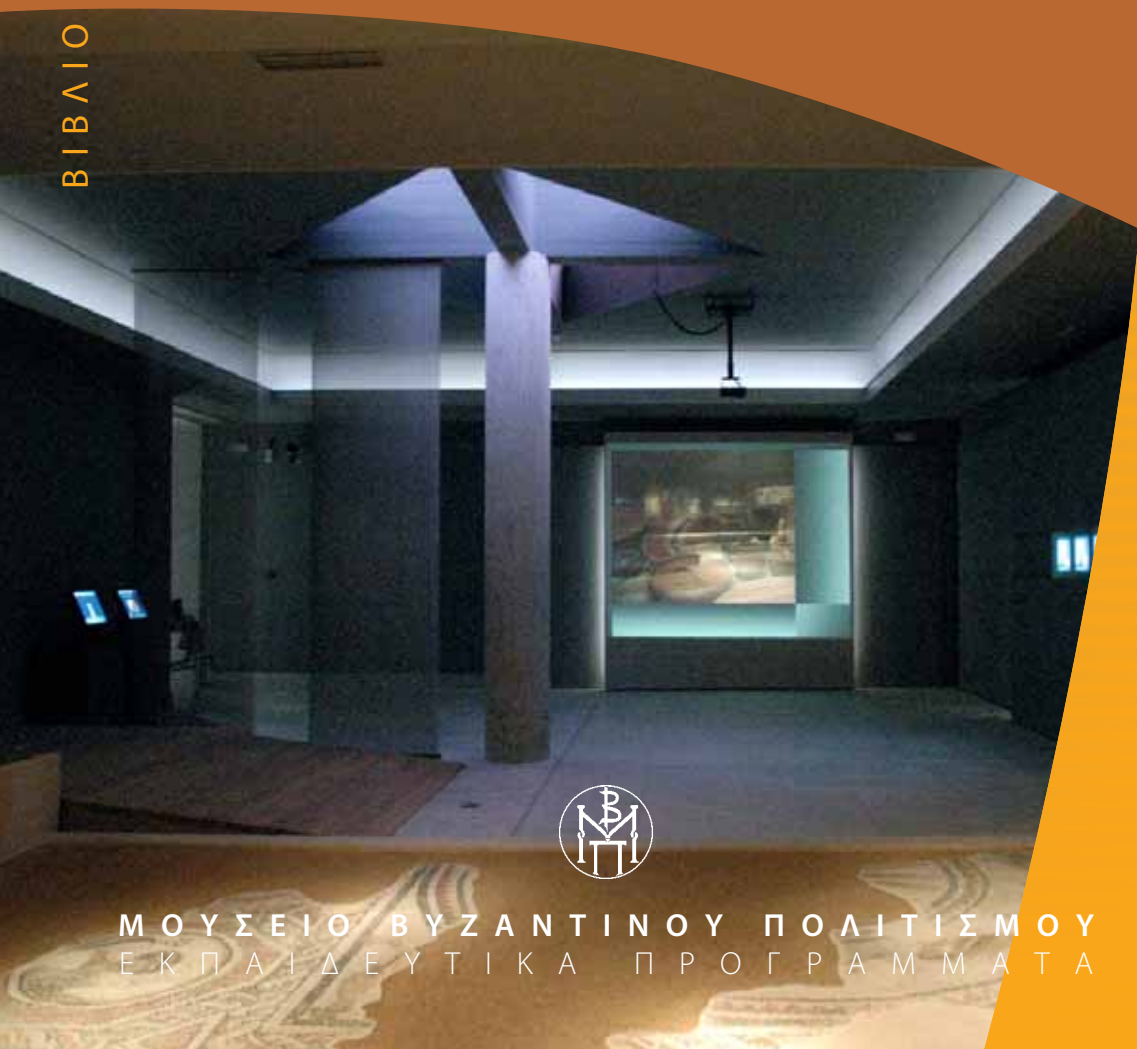

ΒΙΒΛΙΟ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ

Ανακαλύπτοντας το παρελθόν

ΜΟΥΣΕΙΟ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

Ανακαλύπτοντας το παρελθόν

ΜΟΥΣΕΙΟ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

Εκπαιδευτικό πρόγραμμα για μαθητές Α' - Γ' Γυμνασίου

“Ανακαλύπτοντας το παρελθόν”

ΑΝΑΚΑΛΥΠΤΟΝΤΑΣ ΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ

Βιβλίο για τον εκπαιδευτικό

Κείμενα - σχεδιασμός προγράμματος:

ΕΥΑ ΦΟΥΡΛΙΓΚΑ, αρχαιολόγος - μουσειολόγος

ΙΟΥΛΙΑ ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΟΥ, αρχαιολόγος - μουσειολόγος

ΡΕΝΑ ΒΕΡΟΠΟΥΛΙΔΟΥ, αρχαιολόγος

Γενική επιμέλεια:

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΝΑΛΠΑΝΤΗΣ, αρχαιολόγος

Επιμέλεια εντύπου:

ΑΘΑΝΑΣΙΑ ΛΙΜΠΕΡΗ, καλλιτέχνης πλαστικών τεχνών

Σχέδια:

ΚΩΣΤΑΣ ΑΡΩΝΗΣ (εικ. 67, 68, 69)

ΓΙΩΡΓΟΣ ΑΣΠΡΟΥΔΗΣ (εικ. 60)

Τυπογραφική επιμέλεια, παραγωγή:

ΘΩΜΑΣ ΓΚΙΝΟΥΔΗΣ

ISBN: 960-86447-8-X

Copyright©2004 Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα συγχρηματοδοτήθηκε από την Ευρωπαϊκή Ένωση, Γ' Κ.Π.Σ., Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Πολιτισμός»

Περιεχόμενα

1. Εισαγωγή	4
2. Προσεγγίζοντας τη Μουσειακή Εκπαίδευση	5
2.1. Σχεδιασμός ενός εκπαιδευτικού προγράμματος ..	5
2.2. Βιβλιογραφία	7
3. Βιβλιογραφία για θέματα μουσειοπαιδαγωγικής ..	12
4. Αξιολόγηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων	16
4.1. Βιβλιογραφία για την αξιολόγηση	18
5. Εκπαιδευτικό πρόγραμμα για την αίθουσα «Ανακαλύπτοντας το παρελθόν»	19
5.1. Περιγραφή του εκπαιδευτικού προγράμματος ..	20
5.2. Βιβλιογραφία για θέματα αρχαιολογίας	46
5.3. Βιβλιογραφία για θέματα μουσειολογίας	46

1. Εισαγωγή

Το παρόν έντυπο απευθύνεται στους εκπαιδευτικούς που συμμετείχαν ή που πρόκειται να συμμετάσχουν με την τάξη τους στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα του Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού «Ανακαλύπτοντας το παρελθόν». Το πρόγραμμα απευθύνεται σε μαθητές Γυμνασίου και σχεδιάστηκε από την ομάδα Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων του Μουσείου.

Σκοπός του εντύπου είναι να ενημερώσει τους εκπαιδευτικούς σχετικά με τη μορφή και τη δομή του προγράμματος παρουσιάζοντάς το αναλυτικά, μαζί με όλο το συνοδευτικό εποπτικό υλικό που χρησιμοποιείται για την υλοποίησή του. Στο πρώτο μέρος επιχειρείται μια θεωρητική προσέγγιση στη μουσειοπαιδαγωγική, η οποία συνοδεύεται από σχετική βιβλιογραφία. Ακολουθεί η παρουσίαση του εκπαιδευτικού προγράμματος.

2. Προσεγγίζοντας τη Μουσειακή Εκπαίδευση

Τα αρχαία αντικείμενα που φυλάσσονται στα μουσεία είναι προϊόντα που δημιουργήθηκαν στο παρελθόν και σε ορισμένες ιστορικές συνθήκες, με σκοπό να επιτελέσουν συγκεκριμένες λειτουργίες στο πλαίσιο της κοινωνίας που τα παρήγαγε. Με το πέρασμα του χρόνου αποκτούν ιστορική κριτικότητα και διανύουν μια πορεία που ξεκινάει από τη στιγμή της δημιουργίας τους και καταλήγει στη φύλαξη ή την έκθεσή τους στο μουσείο. Σήμερα χρησιμοποιούνται πλέον ως τεκμήρια του παρελθόντος, από τα οποία μπορούμε να αντλούμε πολλές ή λίγες, αποσπασματικές πάντως, πληροφορίες.

Τα αντικείμενα του παρελθόντος εκτίθενται στα μουσεία αποκομμένα από το αρχικό τους περιβάλλον. Τοποθετούνται σε νέο πλαίσιο το οποίο αντικατοπτρίζει τις απόψεις των σύγχρονων ανθρώπων γι' αυτά και την κοινωνία που τα παρήγαγε.

Βεβαίως τα αντικείμενα δεν μιλούν από μόνα τους. Μπορούν, όμως, να δώσουν πληροφορίες, οι οποίες μέσω της ερμηνευτικής διαδικασίας θα μετασχηματιστούν σε γνώσεις που θα προσλάβουν νοήματα και σημασίες. Μέσα από την οργανωμένη και συστηματική διαμεσολάβηση και μόλις τεθούν οι κατάλληλες ερωτήσεις, μπορούν να αποκαλύψουν στον ενδιαφερόμενο πολλές πληροφορίες, όπως στοιχεία για την αρχική ή τη μεταγενέστερη χρήση τους, τον τρόπο κατασκευής τους και φυσικά για το κοινωνικό, οικονομικό και πολιτιστικό πλαίσιο μέσα στο οποίο δημιουργήθηκαν.

Σήμερα είναι ορατή η προσπάθεια να μετατραπεί το μουσείο από μεταδότη πληροφορίας σε παραγωγό γνώσης και με τη σειρά του να μετατρέψει τον παθητικό αποδέκτη της όλης διαδικασίας σε ενεργό επισκέπτη.

Αυτή η προσπάθεια του μουσείου αποκτά ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, όταν απευθύνεται σε μια από τις πολυπληθέστερες ομάδες κοινού, τους μαθητές. Το μαθητικό κοινό αντιμετωπίζεται στη βάση κάποιων παραδοχών. Πρόκειται για παιδιά και νέους με επιμέρους ηλικιακά και μορφωτικά

χαρακτηριστικά, που δεν έχουν παγιωμένη αντίληψη για το παρελθόν και προσδιορίζονται από τη μαθητική ιδιότητα που αποκτούν στο πλαίσιο του σχολείου.

Τα περισσότερα μουσεία στην Ευρώπη και στην Αμερική και πολλά μουσεία πλέον και στην Ελλάδα οργανώνουν εκπαιδευτικές δραστηριότητες (γνωστές ως εκπαιδευτικά προγράμματα) για διάφορες ομάδες επισκεπτών. Οι ομάδες αυτές εκτός από τους μαθητές μπορούν να είναι οικογένειες, άτομα τρίτης ηλικίας, εθνικές και θρησκευτικές μειονότητες, Άτομα με Αναπηρίες (ΑμεΑ). Οι μουσειοπαιδαγωγοί που αναλαμβάνουν να οργανώσουν και να υλοποιήσουν τα προγράμματα αυτά φροντίζουν να προσδώσουν νοήματα στα εκθέματα του μουσείου, να αποκαλύψουν τις σχέσεις που συνδέουν τα αντικείμενα μεταξύ τους και να συνθέσουν τις επιμέρους πληροφορίες σε γνώσεις.

Με τον όρο «εκπαιδευτικό πρόγραμμα» νοείται η οργανωμένη επίσκεψη στο μουσείο (ή σε άλλους χώρους πολιτισμού) μιας μικρής ομάδας με συγκεκριμένη ηλικία. Αυτή είναι και η βασική αιτία που τα εκπαιδευτικά προγράμματα απευθύνονται κατά κύριο λόγο σε σχολικά τμήματα, τα οποία συνήθως δεν ξεπερνούν τους 30 μαθητές (ο αριθμός αυτός εξαρτάται κάθε φορά από το χώρο του μουσείου που διατίθεται για τη δραστηριότητα).

Ένας από τους βασικούς στόχους των εκπαιδευτικών προγραμμάτων είναι να αποφευχθεί η εξαντλητική και κουραστική περιήγηση των μαθητών στο μουσειακό χώρο. Στο πλαίσιο αυτό μερικά από τα κύρια χαρακτηριστικά των εκπαιδευτικών προγραμμάτων είναι ότι δομούνται γύρω από σαφείς και προκαθορισμένους στόχους, έχουν καθορισμένη δομή και διάρκεια (συνήθως μιάμιση έως το πολύ τρεις ώρες), πραγματεύονται ένα μόνο θέμα και αναφέρονται σε συγκεκριμένα αντικείμενα.

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα οργανώνονται συνήθως γύρω από τα αντικείμενα, τα οποία προκαλούν με τρόπο άμεσο το ενδιαφέρον των μαθητών, καθώς ερεθίζουν τη φυσική περιέργεια και την ερευνητική τους διάθεση. Τα αντικείμενα αποτελούν σημαντική πηγή πληροφοριών όταν τίθενται οι κατάλληλες ερωτήσεις, όπως για παράδειγμα σχετικά με τις φυσικές τους ιδιότητες, τη χρήση και την ιστορική τους πορεία. Ακόμη, μέσα από τη μελέτη των αντικειμένων οι μαθητές αναπτύσσουν κριτική ικανότητα και ποικίλες δεξιότητες, δηλαδή μαθαίνουν να παρατηρούν και να

περιγράφουν, να ταξινομούν και να συγκρίνουν, να συνθέτουν και να αφαιρούν, να διατυπώνουν υποθέσεις και ερμηνευτικές προτάσεις, να κατανοούν τη σχέση αιτίας και αποτελέσματος και να εξάγουν συμπεράσματα. Επιπλέον τα αντικείμενα μπορεί να χρησιμοποιηθούν ως αφετηρία για την κατανόηση αφηρημένων εννοιών, όπως το παρελθόν και ο χρόνος, η ιστορική αλλαγή, οι κοινωνικές δομές ή οι πολιτισμικές διαφορές.

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα σχεδιάζονται σε σύνδεση ή σε συμπληρωματική σχέση με τη σχολική ύλη, διατηρώντας ταυτόχρονα σχετική ευελιξία ως προς τη δομή και το περιεχόμενο, ώστε να προσαρμόζονται ανάλογα με τις δυνατότητες και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της κάθε ομάδας. Από το παραπάνω γίνεται εμφανές ότι ο σχεδιασμός τους προϋποθέτει τον εντοπισμό των στοιχείων εκείνων που προσδιορίζουν την εκάστοτε ομάδα εφαρμογής, ώστε όχι μόνο να επιτευχθούν οι δεδομένοι μορφωτικοί και άλλοι στόχοι της δραστηριότητας αλλά ταυτόχρονα, μέσα από μια ευχάριστη και δημιουργική διαδικασία, να προδιατεθούν οι μαθητές ευνοϊκά για τις επόμενες επισκέψεις στα μουσεία.

Για το σχεδιασμό ενός εκπαιδευτικού προγράμματος αξιοποιούνται στοιχεία μεθοδολογίας, μέσα και τεχνικές από ποικίλους χώρους, τέχνες και επιστήμες (αρχαιολογία, ιστορία, μουσειολογία, παιδαγωγική, ψυχολογία, εκπαίδευση, θέατρο, εικαστικά κλπ), όπως για παράδειγμα η *διαλεκτική μέθοδος*, που βασίζεται στο συνεχή διάλογο με τους μαθητές, η *δεικτική*, δηλαδή η παρουσίαση εποπτικού υλικού (διαφάνειες, μακέτες, αναπαραστάσεις αντικειμένων, κλπ), η *διερευνητική* που μπορεί να γίνει με φύλλα εργασίας, το *παιξίμο ρόλων* μέσα από το θεατρικό παιχνίδι, το *Εκπαιδευτικό Δράμα*, με δραστηριότητες που προέρχονται από το χώρο του θεάτρου, η *βιωματική προσέγγιση*, η *δημιουργική έκφραση* μέσα από τα εργαστήρια, κτλ.

Τα παραπάνω, πέρα από τη μελέτη της ανάλογης βιβλιογραφίας, προϋποθέτουν κατά το σχεδιασμό του εκπαιδευτικού προγράμματος τη συνεργασία με ειδικότητες εκτός μουσείου, όπως παιδαγωγούς, εκπαιδευτικούς, θεατρολόγους, ζωγράφους, αγγειοπλάστες καθώς και εκπαιδευτικούς ή ψυχολόγους Ατόμων με Αναπηρίες (ΑμεΑ).

Ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα συνήθως έχει 3 στάδια:

α. προετοιμασία στο σχολείο από τους εκπαιδευτικούς

(πού θα πάμε – τι θα δούμε – γιατί θα πάμε (σύνδεση με αναλυτικό πρόγραμμα) – ποια είναι η αξία της επίσκεψης στο μουσείο (αξία αυθεντικού) – πώς συμπεριφερόμαστε στο μουσείο,

β. επίσκεψη στο μουσείο,

γ. δραστηριότητες στην τάξη μετά την επίσκεψη στο μουσείο (εμπέδωση πληροφοριών, διεύρυνση γνώσεων που αποκτήθηκαν, εικαστικές δραστηριότητες, «σκέφτομαι και γράφω», κείμενο για την εφημερίδα του μουσείου κτλ.).

Η επίσκεψη στο μουσείο μπορεί να έχει τα εξής στάδια:

- ▶ Εισαγωγή: ένταξη των μαθητών στην εποχή όπου αναφέρεται το πρόγραμμα.
- ▶ Κυρίως θέμα: επεξεργασία με φύλλα εργασίας ή απλή παρατήρηση αντικειμένων.
- ▶ Κλείσιμο: εικαστική δραστηριότητα, θεατρικό παιχνίδι κτλ.
- ▶ Αξιολόγηση.

2.1. Σχεδιασμός ενός εκπαιδευτικού προγράμματος

Γενικά δεν υπάρχει μια συγκεκριμένη μεθοδολογία για το σχεδιασμό ενός εκπαιδευτικού προγράμματος. Τα προγράμματα μπορεί να διαφέρουν κυρίως ως προς τις μεθόδους που ακολουθούν στην εφαρμογή τους. Υπάρχουν, όμως, κάποια γενικά κοινά βήματα, που είναι απαραίτητα, προκειμένου ο σχεδιασμός τους να είναι ολοκληρωμένος.

Αρχικά καθορίζεται το θέμα, το οποίο μπορεί να αφορά κάποια συγκεκριμένη συλλογή ή αίθουσα του μουσείου με δεδομένη θεματική ενότητα ή κάποια μόνο αντικείμενα που εντάσσονται σε μια θεματική ενότητα.

Στη συνέχεια προσδιορίζεται η ηλικιακή ομάδα στην οποία απευθύνεται το πρόγραμμα και διερευνώνται τα χαρακτηριστικά της, τα γενικά ή ειδικά ενδιαφέροντά της, όταν αυτό είναι δυνατό, καθώς και το γνωστικό επίπεδό της.

Σημαντικό είναι να σημειωθεί πως, σε περίπτωση που το εκπαιδευτικό πρόγραμμα σχεδιάζεται για ομάδες Ατόμων με Αναπηρίες (ΑμεΑ), πρέπει να υπάρχει στενή συνεργασία με δασκάλους και καθηγητές που διδάσκουν στα ειδικά σχολεία ή ψυχολόγους που υποστηρίζουν τις ομάδες αυτές.

Επιπλέον, η συνεργασία είναι απαραίτητη και πριν από την υλοποίηση ενός προγράμματος στο μουσείο, ώστε να προσαρμοστεί στις ιδιαίτερες ανάγκες της εκάστοτε ομάδας.

Αφού καθοριστεί η ηλικιακή ομάδα, χρειάζεται να μελετηθεί το αναλυτικό πρόγραμμα που αφορά στη συγκεκριμένη σχολική βαθμίδα. Με τον τρόπο αυτό μπορεί να δημιουργηθεί ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα το οποίο θα χαρακτηρίζεται από τη διαθεματική προσέγγιση του θέματος.

Στη συνέχεια ορίζονται οι στόχοι που διέπουν το συγκεκριμένο πρόγραμμα. Οι στόχοι σχετίζονται τόσο με τις ηλικίες των μαθητών, όσο και με το θέμα που έχει επιλεγεί.

Σε συνάρτηση με το θέμα είναι και ο τόπος διεξαγωγής του εκπαιδευτικού προγράμματος. Συνήθως η αίθουσα ή οι αίθουσες του μουσείου που σχετίζονται με το θέμα αποτελούν και τον τόπο διεξαγωγής του.

Στο επόμενο στάδιο αναζητείται και συγκεντρώνεται βιβλιογραφία σχετική με το θέμα του προγράμματος και με την ομάδα κοινού που έχει επιλεγεί. Το μέγεθος της βιβλιογραφίας είναι συνήθως πολύ μεγάλο, καθώς προϋποθέτει τη συγκέντρωση κάθε βιβλίου, άρθρου ή αναφοράς που αφορά τη χρονική περίοδο και την κοινωνία της εποχής, το συγκεκριμένο θέμα καθώς και την ομάδα κοινού. Η μελέτη της βιβλιογραφίας είναι εξαντλητική, γιατί απαιτεί γνώσεις σε όλα τα επίπεδα, αφενός για να διαμορφωθεί σφαιρική άποψη για το θέμα και αφετέρου για να μπορεί κανείς να απαντήσει στις ενδεχόμενες ερωτήσεις των παιδιών. Επιπλέον αναζητείται και μελετάται βιβλιογραφία που να περιλαμβάνει διάφορες δημιουργικές και βιωματικές δραστηριότητες, αντίστοιχες με τις ηλικιακές ομάδες στις οποίες απευθύνεται το πρόγραμμα.

Έπειτα καθορίζεται η δομή του προγράμματος, καθώς επίσης και οι μέθοδοι που θα χρησιμοποιηθούν. Συνήθως η μέθοδος των ερωταποκρίσεων είναι η πιο κατάλληλη για να δομηθεί ένα νόημα γύρω από τα αντικείμενα που έχουν επιλεγεί. Οι ερωτήσεις πρέπει να ενθαρρύνουν τους μαθητές να παρατηρήσουν τα εκθέματα και να ανακαλύψουν μόνοι τους τις πληροφορίες που αυτά μπορούν να προσφέρουν. Εμπλουτίζουμε τις παρατηρήσεις των μαθητών και ενθαρρύνουμε τη συζήτηση για θέματα που τους προκαλούν ενδιαφέρον και σχετίζονται με τους στόχους του προγράμματος. Η νέα γνώση που χτίζεται διαφέρει από μαθητή σε μαθητή και είναι συνάρτηση του γνωστικού-πολι-

τιστικού υπόβαθρου του καθενός. Γι' αυτό κι ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα διαφοροποιείται από την απλή ξενάγηση, κυρίως ως προς τον τρόπο προσέγγισης των αντικειμένων, ως προς τη συμμετοχή των μαθητών και ως προς την ποικιλία των δραστηριοτήτων που προβλέπει. Στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα μπορεί να χρησιμοποιηθεί υποστηρικτικό εποπτικό υλικό, φύλλα εργασίας τα οποία συμπληρώνουν οι μαθητές, αφήγηση, θεατρικό παιχνίδι και θεατρικό εργαστήριο, παντομίμα, δημιουργικά εργαστήρια. Όλα αυτά συμβάλλουν στην καθοδήγηση του βλέμματος και στην ενεργοποίηση των αισθήσεων, στην ανάπτυξη της φαντασίας, της δημιουργικότητας και της έκφρασης, στην εξοικείωση με άγνωστα υλικά και τεχνικές.

Ακόμη, στο πλαίσιο ενός εκπαιδευτικού προγράμματος πολύ συχνά τα παιδιά εργάζονται χωρισμένα σε ομάδες, καθώς θεωρείται ότι μέσα από την αλληλεπίδραση και τη συνεργασία αναπτύσσονται με τρόπο ουσιαστικό. Υποστηρίζεται ότι αυτό που μπορούν αρχικά να καταφέρουν οι μαθητές μέσα από τη συνεργασία είναι ακριβώς ό,τι θα μπορούν να φέρουν σε πέρας μόνοι τους αργότερα. Τα προβλήματα δηλαδή που επιλύουν ομαδικά αποτελούν ένα είδος βάσης πάνω στην οποία θα οικοδομήσουν την επόμενη φάση της ανάπτυξής τους, στην οποία θα έχουν πια αυτονομηθεί. Γι' αυτό και ο Vygotsky θεωρούσε ότι στο πλαίσιο της ομάδας διαμορφώνεται η «ζώνη επικείμενης ανάπτυξης», καθώς και ότι γενικότερα η διαδικασία της μάθησης είναι βαθιά κοινωνική.

Αφού καθοριστούν τα παραπάνω, πρέπει να συλλεχθεί το εποπτικό υλικό που θα υποστηρίζει τις διάφορες ενότητες του προγράμματος. Για τη συλλογή εικόνων και φωτογραφιών πρέπει να ερευνηθεί η σχετική βιβλιογραφία, ώστε να επιλεγούν οι καταλληλότερες. Στο ίδιο πλαίσιο ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα συχνά προβλέπει τη συνεργασία με σχεδιαστή-σκιτσογράφο για τη δημιουργία πρωτογενούς εποπτικού υλικού ανάλογου με την ηλικιακή ομάδα.

Πολλές φορές παράλληλα με το εκπαιδευτικό πρόγραμμα σχεδιάζεται και έντυπο υλικό, που μπορεί να απευθύνεται στους μαθητές ή στους εκπαιδευτικούς. Τα έντυπα χρησιμοποιούνται σε αρκετές περιπτώσεις κατά τη διεξαγωγή του προγράμματος, ενώ άλλοτε διανέμονται ως αναμνηστικά της επίσκεψης των μαθητών στο μουσείο ή παρέχουν σχετικές πληροφορίες.

Κωδικοποιώντας τα παραπάνω μπορούμε να πούμε ότι ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα είναι μια οργανωμένη επίσκεψη, η οποία πραγματεύεται ένα μόνο θέμα, απευθύνεται σε συγκεκριμένη ηλικιακή ομάδα και σε μικρό αριθμό μαθητών, έχει έναν ή περισσότερους στόχους, διαρκεί ορισμένο χρόνο, αναφέρεται σε συγκεκριμένα αντικείμενα και αποφεύγει την εξαντλητική και κουραστική ξενάγηση μεγάλου αριθμού μαθητών στο μουσείο.

Τέλος, θα πρέπει να αποφασιστεί από τους μουσειοπαιδαγωγούς ο τρόπος με τον οποίο θα αξιολογήσουν το πρόγραμμα οι μαθητές και οι εκπαιδευτικοί: ερωτηματολόγιο, παρατήρηση κοινού, συνέντευξη, φωτογράφιση, βιντεοσκόπηση ή συνδυασμός κάποιων από τα παραπάνω. Αν αποφασιστεί η χρήση του ερωτηματολογίου, παράλληλα με το ίδιο το ερωτηματολόγιο θα πρέπει να σχεδιαστεί και μια βάση δεδομένων, όπου θα γίνει η στατιστική επεξεργασία των απαντήσεων. Τα συμπεράσματα που θα προκύψουν από την αξιολόγηση χρησιμεύουν για τον επανασχεδιασμό σημείων του προγράμματος, που ενδεχομένως χρειάζονται διόρθωση.

2.2. Βιβλιογραφία

- Durbin, G., Morris, S., and Wilkinson, S., (1990) *A teacher's guide to learning from objects*, London: English Heritage.
- Vygotsky, L. S., (2000) *Νους στην κοινωνία - Η Ανάπτυξη των Ανώτερων Ψυχολογικών Διαδικασιών*, μετ. Α. Μπίμπου και Στ. Βοσνιάδου, Gutenberg, Αθήνα.
- Αυδή, Α., (2002) *Πρακτικά «Ανακαλύπτοντας τον πλούτο της διαφορετικότητας μέσω της τέχνης*, Θεσσαλονίκη: 2ο Ενιαίο Λύκειο Καλαμαριάς.
- Γκότσπς, Στ., (2002) Αντικείμενο και ερμηνεία, από τις θεωρητικές αναζητήσεις στη μουσειακή και εκπαιδευτική πράξη, στο *Μουσείο-Σχολείο 6ο Περιφερειακό Σεμινάριο*, Αθήνα: ICOM.
- Κουρετζής, Λ.(1991) *Το θεατρικό παιχνίδι*, εκδόσεις Καστανιώτη
- Τσιτούρη, Α., (2000) Το Μουσείο, ένα δυναμικό εργαλείο εκπαίδευσης, στο *Μουσείο-Σχολείο 6ο Περιφερειακό Σεμινάριο*, Αθήνα: ICOM.
- Χαλκιά, Α., (2002) Ένα βήμα πιο κοντά στο Μουσείο-Σχεδιάζουμε ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα σε μουσείο, στο Κόκκινος, Γ., Αλεξάκη, Ε., *Διεπιστημονικές προσεγγίσεις στη μουσειακή αγωγή*, Αθήνα: Μεταίχμιο.

3. Βιβλιογραφία για θέματα μουσειοπαιδαγωγικής

- Ambrose, T., ed., (1987) *Education in museums, museums in education*. Edinburgh.
- Berguis, P., (1991) Qualifications of museum educators. Πρακτικά CECA–1988, *Ίδρυση, οργάνωση και λειτουργία εκπαιδευτικών τμημάτων σε μουσεία*, Αθήνα: ICOM.
- Chapman L., (1993) *Διδακτική της τέχνης*, Αθήνα: Νεφέλη.
- Durbin, G., Morris, S. and Wilkinson, S., (1990) *A teacher's guide to learning from objects*, London: English Heritage.
- Hooper-Greenhill, E., (1991) *Writing a museum education policy*, Leicester: Leicester University Press.
- Hooper-Greenhill, E., (1992) *Museum and the shaping of knowledge*, London & New York: Routledge.
- Hooper-Greenhill, E., (1994) *Museum and gallery education*, Leicester, London & New York: Leicester University Press.
- Hooper-Greenhill, E., (1994a) *Museum and their visitors*, London & New York: Routledge.
- Hooper-Greenhill, E., ed., (1994b) *The educational role of the museum*, London & New York: Routledge.
- Hooper-Greenhill, E., ed., (1995b) *Museum, media, message*. London & New York: Routledge.
- Άλκηστις, (1995) *Μουσεία και σχολεία. Δεινόσαυροι κι αγγεία*, Αθήνα: Ελληνικά γράμματα.
- Ανδρέου, Α., (1996) *Ιστορία, Μουσείο και Σχολείο*, Θεσσαλονίκη: εκδ. Γ. Δεδούση.
- Δάλκος, Γ., (2000) *Σχολείο και μουσείο*, Αθήνα: Καστανιώτης.
- Ζαφειράκου, Α., επιμ., (2000) *Μουσεία και σχολεία*, Αθήνα: Τυπωθήτω–Γιώργος Δαρδανός.
- Καλούρη-Αντωνοπούλου, Ρ., Κάσσαρης Χ., (1988) *Το μουσείο μέσο τέχνης και αγωγής*, Αθήνα: Καστανιώτης.
- Καλούρη-Αντωνοπούλου, Ο., (1985) *Αισθητική αγωγή του παιδιού. Μορφές αισθητικής δημιουργικότητας στην παιδική Βιβλιοθήκη και στο Μουσείο*, Αθήνα: Δίπτυχο.
- Κόκκινος, Γ., Αλεξάκη, Ε., επιμ., (2002) *Διεπιστημονικές προσεγγίσεις στη μουσειακή αγωγή*, Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Νάκου, Ε., (2001) *Μουσεία: εμείς, τα πράγματα και ο πολιτισμός*, Αθήνα: Νήσος.
- Πρακτικά CECA–1988, (1991) *Ίδρυση, οργάνωση και λειτουργία εκπαιδευτικών τμημάτων σε μουσεία*, Αθήνα: ICOM.
- ΥΠΕΠΘ-ΥΠΠΟ-ICOM, (1993) *Μουσείο και Σχολείο*, 3ο Περιφερειακό Σεμινάριο, Πάτρα, 15-17/1/1993.
- ΥΠΕΠΘ-ΥΠΠΟ-ICOM, (1994) *Μουσείο και Σχολείο*, 4ο Περιφερειακό Σεμινάριο, Ιωάννινα, 2-3/12/1994.

- ΥΠΕΠΘ-ΥΠΠΟ-ICOM, (1997) *Μουσείο και Σχολείο*, 5ο Περιφερειακό Σεμινάριο, Καλαμάτα, 4-6/4/1997.
- ΥΠΕΠΘ-ΥΠΠΟ-ICOM, (2002) *Μουσείο και Σχολείο*, 6ο Περιφερειακό Σεμινάριο, Καβάλα, 20-22 /9/2002.

Περιοδικά

- Adams, C., Museums and the use of evidence in history teaching, *Teaching history*, 34/1982, σ. 3-6.
- Boylan, P. J., (1991) Museums and cultural education. *Museum visitor*, σ. 9-11.
- Brown-Kazázn, D., Επίσκεψη μαθητών σε ένα αρχαιολογικό μουσείο. Μερικές πρώτες παρατηρήσεις, *Φιλολόγος*, τ. 35/1984, σ. 25-43.
- Chapman, L., (1982) The future and Museum Education. *Museum News* 60 (6), σ. 48-56.
- Davies, M., (1995) Learning potential, *Museum journal* 11/1995, σ. 26-30.
- Hooper-Greenhill, E., Lessons in learning, *Museums Journal*, 11/1995α, σ. 28.
- Hooper-Greenhill, E., Σκέψεις για τη μουσειακή εκπαίδευση και επικοινωνία στη μεταμοντέρνα εποχή, *Αρχαιολογία και Τέχνες*, τ. 72/1999, σ. 47-49.
- Ανδρέου, Σ., Κωτσάκης, Κ., Αρχαιολογία, Μουσεία και Εκπαίδευση, έρευνα της ελληνικής και διεθνούς εμπειρίας, *Αρχαιολογία και Τέχνες*, τ. 85B/2002, σελ.102-103.
- Αρχαιολογία*, αφιέρωμα: Εκπαιδευτικές μουσειοσκευές, τ. 38/1991.
- Αρχαιολογία*, αφιέρωμα: Οι εκπαιδευτικοί μιλούν για την ακρόπολη, τ. 52/1994.
- Αρχαιολογία*, αφιέρωμα: Παιδί και μουσείο, τ. 16/1985.
- Βελλιώτη, Μ., Μουσεία και εκπαίδευση, *Εκπαιδευτική Κοινότητα*, τ. 8, σ. 48.
- Βελλιώτη, Μ., Σεμινάριο Μουσείο και Σχολείο, *Εκπαιδευτική Κοινότητα*, τ. 14, σ. 24-25.
- Βέμη, Μπ., Η αρχαιολογία ως σημειωτική: για μια άσκηση επικοινωνίας με το αρχαιολογικό (μουσειακό) αντικείμενο, *Επτάκυκλος*, τ. 14/1999-2000, σ. 177-186.
- Γαβριλάκη, Ει., Σύνδεση μουσείου και Μέσης Εκπαίδευσης, *Αναζητήσεις*, τ. 2/1994, σ. 135-146.
- Γκράτσιου, Ό., Τ' αριστουργήματα μιλάνε μόνα τους, *Αρχαιολογία* τ. 16/1985, σ. 37-40.
- Γρόσδος, Στ., Πριν και μετά την επίσκεψη στο μουσείο, *Ανοιχτό Σχολείο*, τ. 82/2002, σ. 8-11.
- Γρόσδος, Στ., Προσέγγιση της πολιτιστικής κληρονομιάς στο μάθημα της εικαστικής αγωγής, *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, τ. 96-97/1997, σ. 69-76.
- Γρόσδος, Στ. κ.α., Στα βήματα της τέχνης. Γνωριμία με το Matisse (σχέδιο εργασίας για μαθητές Δ', Ε', ΣΤ' δημοτικού), *Ανοιχτό Σχολείο*, τ. 65/1997, σ. 7-17.
- Γρόσδος, Στ. κ.α., Οι 12 θεοί του Ολύμπου. Εκπαιδευτικά προγράμματα για παιδιά, *Ανοιχτό Σχολείο*, τ. 70/1999, σ. 18-28.
- Δάλκος, Γ., Η σχέση Μουσείου και Σχολείου: Βίοι παράλληλοι, *Τα Εκπαιδευτικά*, τ. 49-50/1999, σ. 46-52.
- Δάσιου, Ό., 1988, Αρχαιολογία και εκπαίδευση, *Αρχαιολογία* 28, 76-80.
- Δάσιου, Ό., Αρχαιολογία και Εκπαίδευση, *Λόγος και Πράξη*, τ. 29/1986, σ. 64-73.

- Διαμαντοπούλου, Ζ., Πολιτισμική αγωγή: διδακτική και παιδαγωγική διάσταση του μουσείου, *Νέα Παιδεία*, τ. 69/1994, σ. 67-71.
- Εικαστική Παιδεία*, τ. 10/1994.
- Εικαστική Παιδεία*, Εκπαιδευτικά Προγράμματα στην Ακρόπολη, τ. 3/1988, σ. 53-56.
- Επτάκυκλος*, 1998-1999, Γ', τ. 2 (10), Αρχαιολογία, μουσειολογία και άλλα λόγια.
- Ζώγα, Α., Φωτιάδου, Στ., Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα στην Εθνική Πινακοθήκη, Το παιδί στη Νεοελληνική Τέχνη, 19ος - 20ός αιώνας, *Ανοιχτό Σχολείο*, τ. 54/1995, σ. 34-37.
- Θανόπουλος, Γ., Ανάγνωση έργων τέχνης: μερικές ειδικές περιπτώσεις, *Τα Εκπαιδευτικά*, τ. 17/1990, σ. 77-82.
- Καλεσοπούλου, Δ., Εκπαιδευτικά προγράμματα στο μουσείο. Πώς το μουσείο γίνεται σχολείο. Η περίπτωση του μουσείου τέχνης, *Ανοιχτό Σχολείο*, τ. 75/2000, σ. 16-20.
- Κασβίκης, Κ., Νικονάνου, Κ., Φουρλίγκα, Ε., Εκπαιδευτικά προγράμματα αρχαιολογίας στην Ελλάδα: τα αποτελέσματα μιας έρευνας και μιας εναλλακτικής πειραματικής εφαρμογής, *Αρχαιολογία και Τέχνες*, τ. 85B/2002, σελ. 103-113.
- Κολιόπουλος, Δ., Μη τυπικές μορφές εκπαίδευσης στις φυσικές επιστήμες: Η περίπτωση του επιστημονικού μουσείου, *Η λέσχη των Εκπαιδευτικών*, τ. 18/1995, σ. 32-35.
- Κύρδη, Π., Ο εκπαιδευτικός χαρακτήρας του Μουσείου, *Η λέσχη των Εκπαιδευτικών*, τ. 10/1995, σ. 32-35.
- Μαγκαφά, Β., Μουσειοσκευές: μέσο ελκυστικής αγωγής και μάθησης, *Διαδρομές*, τ. 30/1993, σ. 114-118.
- Μαϊστρέλλης, Σ., Τα εκπαιδευτικά προγράμματα των μουσείων και η διδασκαλία της Ιστορίας, *Νέα Παιδεία*, τ. 72/1994, σ. 70-77.
- Μαντωνάκη-Χαραμόγλου, Α., Η Αθήνα και ο Παρθενώνας σήμερα με τα μάτια των παιδιών μας, *Εκπαιδευτική Κοινότητα*, τ. 3, σ. 48-49.
- Μέλλου, Η., Χαραλαμπίδη, Μ., Πρόγραμμα για παιδιά στη Νάξο, *Αρχαιολογία και Τέχνες*, τ. 40/1991, σ. 86-87.
- Μένου, Α., Καριώτογλου, Π., Κουμαράς, Π., Η περίπτωση της Βυζαντινής Θεσσαλονίκης (Καθοδηγούμενη ανακάλυψη-εξερεύνηση), *Ανοιχτό Σχολείο*, τ. 57/1996, σ. 18-24.
- Μουρατιάν, Μπ., Εναλλακτικοί τρόποι επίσκεψης στο μουσείο. Η περίπτωση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων, *Η λέσχη των εκπαιδευτικών*, τ. 3/1993, σ. 3-4.
- Μουσούρη, Θ., Μουσεία για όλους; Προγράμματα προσέγγισης στο διεθνή χώρο, *Αρχαιολογία και Τέχνες*, τ. 73/1999, σ. 65-69.
- Μπίλη, Β., Μνημεία και Εκπαίδευση: Η συμβολή των δασκάλων, *Αρχαιολογία και Τέχνες*, τ. 56/1994, σ. 55-60.
- Μηλιάτσιου, Γ., Πόλη του μέλλοντος με αρχαία ελληνικά στοιχεία, *Εικαστική Παιδεία*, τ. 11/1995, σ. 110-112.
- Μυρογιάννη-Αρβανιτίδη, Ε., Μουσεία, σχολεία, διαδίκτυο, *Φιλολογος*, τ. 110/2002-2003, σ. 588-602.
- Νάκου, Ει., Η αξιοποίηση του παιδευτικού χαρακτήρα των μουσείων και ο σχεδιασμός μίας σύγχρονης μουσειακής αγωγής, *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, τ. 102/1998, σ. 45-56.
- Οικονόμου, Μ., Μουσεία για τους ανθρώπους ή για τα αντικείμενα, *Αρχαιολογία και Τέχνες*, τ. 72/1999, σ. 50-55.
- Ρακ Μελά, Σ., Κύρδη, Π., Εκπαίδευση στα Μουσεία, *Ανοιχτό Σχολείο*, τ. 22/1991, σ. 28-30.

- Ρωκ Μελά, Σ., Ρούσκας, Γ., Εκπαιδευτικά Προγράμματα στο Πολεμικό Μουσείο, *Αρχαιολογία και Τέχνες*, τ. 40/1991.
- Σιαμήτρας, Γ., Προετοιμασία, πραγματοποίηση και αξιολόγηση επίσκεψης σε μουσείο, *Ανοιχτό Σχολείο*, τ. 74/2000, σ. 5-9.
- Σκουλάτος, Β., Ιστορική μνήμη και εκπαίδευση, *Νέα Παιδεία*, τ. 57/1991, σ. 158.
- Σκούρτη, Σ., Παίρνοντας γνώσεις Ιστορίας Τέχνης μέσα από το εικαστικό παιχνίδι, *Εικαστική Παιδεία*, τ. 11/1995, σ. 20-21.
- Τσιάμη, Σ., Μάρμαρο στην τέχνη, *Εικαστική Παιδεία*, τ. 11/1995, σ. 102-106.
- Τσιάμη, Σ., Τα λαϊκά σπίτια του Κολωνού, *Εικαστική Παιδεία*, τ. 11/1995, σ. 98-101.
- Τσιτοπούλου, Μ., Μια Γαλλική περίπτωση και μερικά δικά μας, *Αρχαιολογία*, τ. 17/1985, σ. 72-73.
- Φαρδή, Κ., Αναζητήσεις στη σύγχρονη Παιδαγωγική. Το παράδειγμα της Μουσειοπαιδαγωγικής, *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, τ. 111/1997, σ. 96-102.
- Φουρλίγκα, Ε., Νικονάνου, Κ., Κασβίκης, Κ., Γαβριλίδου, Ι., Μουσειακή εκπαίδευση και αρχαιολογία: Παραδείγματα από τρεις ευρωπαϊκές χώρες, *Αρχαιολογία και Τέχνες*, τ. 85B/2002, σελ. 113-122.
- Χατζησπύλη, Κ., Μια μέρα στην Ακρόπολη, *Αρχαιολογία*, τ. 17/1985, σ. 74-79.

4. Αξιολόγηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων

Η επικοινωνία του μουσείου με το κοινό αποτελεί πλέον το κέντρο της μουσειακής πρακτικής. Οι εκθέσεις και οι εκπαιδευτικές δραστηριότητες σχεδιάζονται ώστε να ανταποκρίνονται στις προσδοκίες, στις γνώσεις, στα ενδιαφέροντα, στις επιθυμίες και στις ανάγκες των επισκεπτών. Κύριος στόχος των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων είναι να βοηθήσουν τις διαφορετικές κοινωνικές ομάδες να αποκτήσουν ουσιαστικές γνώσεις και εμπειρίες μέσα από την ενεργητική συμμετοχή και την ψυχαγωγία. Για την επίτευξη όλων των παραπάνω σε πολλά μουσεία διεξάγεται έρευνα κοινού, έτσι ώστε να εξακριβωθούν τα κίνητρα, οι προσδοκίες και τα ενδιαφέροντα των επισκεπτών τους και να αξιολογηθεί η επιτυχία τόσο των εκθέσεων όσο και των εκπαιδευτικών προγραμμάτων.

Με τον όρο «αξιολόγηση» μιας μουσειακής έκθεσης ή μιας εκπαιδευτικής δραστηριότητας νοείται η συστηματική συλλογή πληροφοριών για τη στάση, τις απόψεις και την αντίδραση του κοινού ως προς το υπό αξιολόγηση αντικείμενο καθώς και ο έλεγχος της ποιότητάς του. Στόχος είναι η ανατροφοδότηση των σχεδιαστών για τη λήψη αποφάσεων σχετικά με τη συνέχιση, διόρθωση, ανάπτυξη ή διακοπή του όλου εγχειρήματος. Να σημειωθεί ότι τα αποτελέσματα μιας τέτοιας μελέτης δεν πρέπει να γενικευτούν στατιστικά, καθώς αφορούν ορισμένη δραστηριότητα. Για τη συλλογή των δεδομένων χρησιμοποιούνται πολλές τεχνικές, όπως παρατήρηση, φωτογράφιση ή βιντεοσκόπηση των επισκεπτών, συζήτηση, συνέντευξη, βιβλίο επισκεπτών, ερωτηματολόγιο.

Η αξιολόγηση των εκθέσεων και των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων θα πρέπει να περιλαμβάνει τρία στάδια: την *προκαταρκτική* (front-end), τη *διαμορφωτική* (formative) και την *ολική* (summative) αξιολόγηση.

Σε ό,τι αφορά τα εκπαιδευτικά προγράμματα, η *προκαταρκτική* αξιολόγηση συμπίπτει χρονικά με το στάδιο σύλληψης της βασικής ιδέας. Οι πληροφορίες που συλλέγονται

στη φάση αυτή βοηθούν στον καλύτερο δυνατό σχεδιασμό του προγράμματος, ώστε να ανταποκρίνεται στις ανάγκες και τις προσδοκίες των περισσότερων επισκεπτών, όταν αυτό είναι δυνατό.

Κατά τη *διαμορφωτική* αξιολόγηση, που πραγματοποιείται στο στάδιο του σχεδιασμού, αξιολογείται μια μεμονωμένη ενότητα, για παράδειγμα οι δραστηριότητες και το εποπτικό υλικό του εκπαιδευτικού προγράμματος, με σκοπό να διαπιστωθούν προβλήματα κατανόησης και να ελεγχθεί ο βαθμός και η ποιότητα προσέγγισης της δραστηριότητας από τους επισκέπτες. Στο πλαίσιο αυτό δοκιμάζονται διάφορες ιδέες και ανάλογα με τις αντιδράσεις των επισκεπτών μπορούν οι δραστηριότητες να αναδιαμορφωθούν.

Κατά την εφαρμογή του εκπαιδευτικού προγράμματος γίνεται η *ολική* αξιολόγηση. Στο πλαίσιο αυτό οι υπεύθυνοι μπορούν να συλλέξουν πληροφορίες σχετικά με τις διάφορες ενότητες του προγράμματος, τις δραστηριότητες που τράβηξαν ή όχι την προσοχή, την ποιότητα του εποπτικού υλικού, τα εκθέματα που επιλέχτηκαν, τη συνολική ή τη μερική εμπειρία των επισκεπτών. Τα αποτελέσματα της αξιολόγησης αυτής θα πρέπει να χρησιμοποιηθούν, ώστε να διορθωθούν οι ατέλειες ή τα προβλήματα και να βελτιωθεί το εκπαιδευτικό πρόγραμμα.

Παρόλο που η έρευνα και η αξιολόγηση είναι ίσως τα καλύτερα «εργαλεία» για τη συλλογή πληροφοριών σχετικά με την ποιότητα των εκπαιδευτικών προγραμμάτων και την ανταπόκριση των επισκεπτών, πολύ μεγάλη σημασία έχει ο τρόπος που θα σχεδιαστεί και θα εφαρμοστεί η έρευνα. Επομένως θα πρέπει πρώτα να τεθεί ο στόχος της αξιολόγησης και η αιτιολογία της, να επιλεγούν τα μεθοδολογικά εργαλεία, καθώς και να αποφασιστεί το πώς θα χρησιμοποιηθούν τα αποτελέσματα. Επιπλέον, πολύ σημαντικό είναι να μελετηθεί η υπάρχουσα βιβλιογραφία που αφορά σε αξιολογήσεις εκπαιδευτικών προγραμμάτων και να ληφθούν υπόψη ανάλογα παραδείγματα τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό. Ταυτόχρονα είναι αναγκαίο να γίνουν επαφές με άλλα μουσεία που έχουν διεξαγάγει αξιολογήσεις, δεδομένου ότι έχουν πλέον εμπειρία και θα μπορούσαν να προσφέρουν πολύτιμες πληροφορίες και γνώσεις, που αποκόμισαν από την όλη διαδικασία. Τέλος, πρέπει να σημειωθεί ότι η πραγματοποίηση μιας αξιολόγησης

δεν εξυπηρετεί σε τίποτα, αν τα αποτελέσματα της έρευνας δε χρησιμοποιηθούν για τη βελτίωση του υπό αξιολόγηση αντικειμένου.

4.1. Βιβλιογραφία για την αξιολόγηση

Economou, M., (1999) *Evaluation strategy for the re-development of the displays and visitor facilities at the Museum and Art Gallery*, Kelvingrove: HATII, University of Glasgow.

Hein, G. E., (1994) Evaluation of museum programmes and exhibits, στο Hooper-Greenhill, E., ed., *The educational Role of the Museum*, London: Routledge.

Μουσούρη, Θ., Έρευνα κοινού και αξιολόγηση στα μουσεία, *Αρχαιολογία*, τ. 72/1999.

<http://mime1.marc.gatech.edu>

www.webarchaeology.com

www.statemuseum.arizona.com

www.sorerset.gov.uk/museums

www.interpretscotland.org.uk

5. Εκπαιδευτικό πρόγραμμα για την αίθουσα «Ανακαλύπτοντας το παρελθόν»

Το πρόγραμμα έχει σχεδιαστεί με βάση τις σύγχρονες μουσειοπαιδαγωγικές απόψεις και βασίζεται στη θεωρία και στη μεθοδολογία που περιγράφηκε παραπάνω. Ως μέθοδο εργασίας των μαθητών χρησιμοποιήθηκαν η παρατήρηση αντικειμένων, η απτική επαφή με αντικείμενα (πιστά αντίγραφα αυθεντικών), η καταγραφή των αντικειμένων και η βιωματική προσέγγιση. Για την ενεργοποίηση των μαθητών επιλέχθηκαν η παρακολούθηση βίντεο, η συζήτηση με τη διαλεκτική μέθοδο και η εργασία σε ομάδες. Με τους τρόπους αυτούς επιτυγχάνεται η συμμετοχή των μαθητών σε όλη τη διάρκεια του προγράμματος, ώστε η επίσκεψη στο μουσείο να είναι ευχάριστη και εποικοδομητική εμπειρία. Δημιουργούνται έτσι οι μελλοντικοί ενεργοί επισκέπτες των μουσείων, οι οποίοι μαθαίνουν πώς να αντλούν πληροφορίες από τα αντικείμενα, όπως και πώς να πραγματοποιούν ολοκληρωμένες επισκέψεις σε χώρους πολιτισμού.

Ο γενικός στόχος του προγράμματος «Ανακαλύπτοντας το παρελθόν» είναι να κατανοήσουν οι μαθητές τους λόγους για τους οποίους ερευνούμε το παρελθόν, να εξοικειωθούν με την έννοια και τη συμβολή της επιστήμης της αρχαιολογίας σ' αυτή τη διαδικασία, όπως και με τις έννοιες της ανασκαφικής δραστηριότητας και του μουσείου.

Ειδικότερα στόχος είναι να μάθουν πώς ανακαλύπτονται τα αντικείμενα του παρελθόντος, πώς αντλούνται πληροφορίες από αυτά, με ποιον τρόπο ερμηνεύονται, πώς και γιατί συντηρούνται, ποια είναι η έννοια και ο ρόλος του μουσείου και πώς παρουσιάζονται τα αντικείμενα του παρελθόντος στο κοινό.

Το πρόγραμμα απευθύνεται σε μαθητές Ε΄-ΣΤ΄ Δημοτικού και Α΄-Γ΄ Γυμνασίου και διαρκεί δύο ώρες. Υλοποιείται στην ομώνυμη αίθουσα, που είναι η 11η αίθουσα της μόνης έκθεσης του Μουσείου, καθώς και στην αίθουσα των εκπαιδευτικών προγραμμάτων.

Συνοπτική περιγραφή

Το πρόγραμμα «Ανακαλύπτοντας το παρελθόν» υλοποιείται από δυο μουσειοπαιδαγωγούς του Μουσείου και χωρίζεται σε τέσσερις ενότητες. Η πρώτη ενότητα πραγματοποιείται στην αντίστοιχη αίθουσα του Μουσείου, όπου οι μαθητές συζητούν γενικά για την ανάγκη έρευνας και γνώσης του παρελθόντος και στη συνέχεια μαθαίνουν για την επιστήμη της αρχαιολογίας και την έννοια του μουσείου. Έπειτα οι μαθητές χωρισμένοι σε ομάδες αναλαμβάνουν στην αίθουσα των εκπαιδευτικών προγραμμάτων συγκεκριμένη εργασία. Αφού τελειώσουν, η κάθε ομάδα παρουσιάζει με ορισμένη σειρά τα αποτελέσματα της δουλειάς της στην υπόλοιπη τάξη. Με την ολοκλήρωση της όλης διαδικασίας οι μαθητές συμπληρώνουν το ερωτηματολόγιο αξιολόγησης και φεύγοντας παίρνουν μαζί τους μια αναμνηστική αφίσα για την τάξη τους.

5.1. Περιγραφή του εκπαιδευτικού προγράμματος

Εισαγωγή

Οι στόχοι του πρώτου μέρους του προγράμματος είναι κατ' αρχήν οι μαθητές να κατανοήσουν ότι η διερεύνηση του παρελθόντος είναι διαχρονική ανθρώπινη ανάγκη, που σχετίζεται τόσο με τη συλλογική όσο και με την ατομική ταυτότητα και μνήμη. Επίσης να μάθουν ότι στο πλαίσιο ανακάλυψης, κατανόησης και ερμηνείας του παρελθόντος η επιστήμη της αρχαιολογίας μελετά τα υλικά κατάλοιπα της ανθρώπινης δραστηριότητας ως τεκμήρια των κοινωνικών και ιστορικών συνθηκών που τα δημιούργησαν.

Στη συνέχεια η προσοχή εστιάζεται στη βασική αρχαιολογική μέθοδο έρευνας, την ανασκαφή. Στόχος είναι οι μαθητές να εξοικειωθούν με: τους τρόπους εντοπισμού μιας αρχαιολογικής θέσης, τη σύγχρονη ανασκαφική διαδικασία, τα διάφορα είδη των ευρημάτων, τις μεθόδους χρονολόγησης, τη διαδικασία μελέτης και καταγραφής στο ανασκαφικό πεδίο. Να ενημερωθούν για τη διαδικασία και το σκοπό της συντήρησης, για το ρόλο του μουσείου (μελέτη-καταγραφή, αποθήκευση-φύλαξη, έκθεση) και την εκθετική πρακτική. Βασικό, τέλος, είναι να συνειδητοποιή-

ήσουν ότι η οργάνωση μιας μουσειακής έκθεσης αποτελεί συλλογική εργασία.

Το πρώτο μέρος του προγράμματος διαρκεί περίπου 40 λεπτά και υλοποιείται στην 11η αίθουσα της μόνιμης έκθεσης του Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού με τίτλο «Ανακαλύπτοντας το παρελθόν» (εικ. 1).

Το εποπτικό υλικό παρουσιάζεται με ψηφιακά μέσα (προβολέα βίντεο και ηλεκτρονικό υπολογιστή) ή, εναλλακτικά, χρησιμοποιούνται φωτογραφίες και σκίτσα (με τη μορφή αφισέτας).

Οι μέθοδοι εργασίας που επιλέχθηκαν είναι η διαλεκτική και ο σχολιασμός των βίντεο της έκθεσης και του προβαλλόμενου εποπτικού υλικού.

Μετά το καλωσόρισμα και τη γνωριμία με τους μαθητές ακολουθεί σύντομη εισαγωγή σχετικά με το Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού (εικ. 2). Στη συνέχεια ξεκινά το εκπαιδευτικό πρόγραμμα.

Παρελθόν, αρχαιολογία και ανασκαφική διαδικασία

Οι μουσειοπαιδαγωγοί με ερωταποκρίσεις συζητούν με τα παιδιά τους λόγους για τους οποίους επισκεπτόμαστε ένα αρχαιολογικό μουσείο, όπως το Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού, και πραγματεύονται γενικότερα την αξία που έχουν για τους ανθρώπους σήμερα τα αντικείμενα του παρελθόντος. Ενδεικτικά μπορούν να χρησιμοποιηθούν οι ερωτήσεις: «Τι είναι ένα μουσείο; Γιατί έχετε έρθει σήμερα στο Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού; Γιατί γενικά δείχνουμε ενδιαφέρον για τα αντικείμενα περασμένων εποχών; Τι μας προσφέρουν;». Ρωτούν επίσης τους μαθητές αν γνωρίζουν πώς έχουν ανακαλυφθεί τα εκθέματα ενός αρχαιολογικού μουσείου (αρχαιολογική ανασκαφή, δωρεές, αγορές, δάνεια) και από ποιους (αρχαιολόγοι, δωρητές, συλλέκτες).

Στη συνέχεια με βάση τον προφορικό σχολιασμό του εποπτικού υλικού η διαλογική συζήτηση επικεντρώνεται στην ανασκαφική πρακτική. Κατά τη συζήτηση αυτή οι μα-

Εικόνα 1
Γενική άποψη της 11ης αίθουσας της μόνιμης έκθεσης του Μουσείου “Ανακαλύπτοντας το παρελθόν”

Εικόνα 2
Γενική άποψη του Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού

Εικόνα 3
Εντοπισμός θέσης σε καλλιεργήσιμο
έδαφος (Επιφανειακή Έρευνα
Λαγκαδά)

Εικόνα 4
Τεχνητός λόφος μέσα στο αστικό
περιβάλλον (Τούμπα Θεσσαλονίκης)

Εικόνα 5
Τεχνητός λόφος σε αγροτικό
περιβάλλον (Τούμπα Θέρμης)

Θητές μαθαίνουν ότι μια αρχαιολογική θέση μπορεί να εντοπίζεται κατά την άρωση των χωραφιών (εικ. 3), να διακρίνεται ως λόφος (εικ. 4, 5 και 9) ή χάρη στην ύπαρξη ενός μνημείου στην επιφάνεια της γης (εικ. 6, 7 και 8), να εντοπίζεται με αεροφωτογραφίες (εικ. 10) ή κατά τη διάνοιξη δρόμου και οικοδομικής δραστηριότητας (εικ. 14 και 15). Επίσης μπορεί να εντοπίζεται μέσα στη θάλασσα (υποβρύχια αρχαιολογία) (εικ. 11 και 12) ή σε σπήλαια (εικ. 13). Τέλος, για την ανεύρεση αρχαιολογικών θέσεων μπορεί να έχουμε πληροφορίες από τις γραπτές πηγές. Οι ερωτήσεις που συνοδεύουν την προβολή των φωτογραφιών αποσκοπούν στην ανάπτυξη της παρατηρητικότητας και της κριτικής σκέψης των μαθητών. Αναφέρουμε ενδεικτικά: «παρατηρήστε τις φωτογραφίες και διατυπώστε τους τρόπους με τους οποίους οι αρχαιολόγοι εντοπίζουν τις αρχαιολογικές θέσεις».

Εικόνα 6
Μνημείο σε αστικό περιβάλλον
(Υδραγωγείο Καβάλας)

Εικόνα 7
Ορατό μνημείο (Φίλιπποι Καβάλας)

Εικόνα 9
Αεροφωτογραφία τεχνητού λόφου μέσα σε αστικό περιβάλλον
(Τούμπα Θεσσαλονίκης)

Εικόνα 8
Ορατό μνημείο (Λευκός Πύργος,
Θεσσαλονίκη)

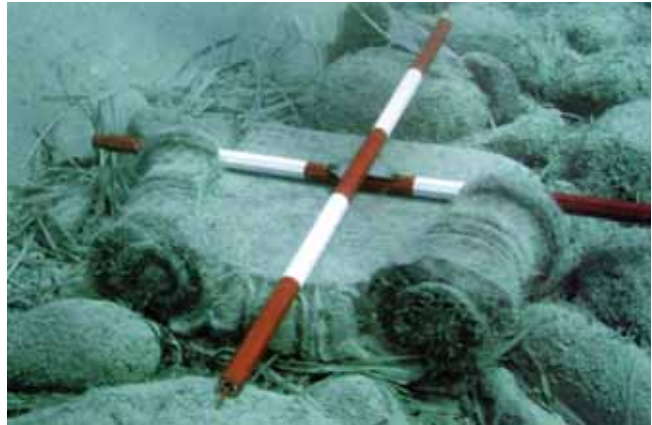

Εικόνα 10
Εντοπισμός θέσης με
αεροφωτογραφία

Εικόνα 11
Υποβρύχια ανασκαφή

Εικόνα 12
Υποβρύχια ανασκαφή

Στη συνέχεια οι μαθητές βλέπουν φωτογραφίες που απεικονίζουν ανασκαφικό κάρναβο (δηλαδή την τοπογραφική αποτύπωση της περιοχής και τη χάραξη τετραγώνων μέσα στα οποία γίνεται η ανασκαφή) (εικ. 16) και γίνεται συζήτηση για τον τρόπο που πραγματοποιείται μια ανασκαφή (εικ. 17 και 18). Στο σημείο αυτό γίνεται διαχωρισμός ανάμεσα στις σωστικές (εικ. 19 και 20) και συστηματικές ανασκαφές (εικ. 17). Τέλος διευκρινίζεται σε ποιες περιπτώ-

Εικόνα 13
Σπήλαιο

Εικόνα 14
Εντοπισμός θέσης σε οικοδομημένο
περιβάλλον (Αρχαία Αγορά)

Εικόνα 15
Εντοπισμός θέσης σε οικοδομημένο
περιβάλλον (Διοικητήριο)

Εικόνα 16
Ανασκαφικός κάρναβος

Εικόνα 17
Ανασκαφή σε εξέλιξη

Εικόνα 18
Ανασκαφή σε εξέλιξη (αρχαιολόγοι
και εργάτες)

Εικόνα 19
Σωστική ανασκαφή σε εξέλιξη
(Διεθνής Έκθεση
Θεσσαλονίκης). Όταν
ολοκληρώθηκε η ανασκαφή,
χτίστηκε το Βελλίδειο
συνεδριακό κέντρο
(περίπτωση κατάχωσης της
θέσης)

Εικόνα 20
Σωστική ανασκαφή (Οικισμός στο Λεμπέτ, Πολίχνη): Όταν ολοκληρώθηκε η ανασκαφή χτίστηκε πολυκατοικία (περίπτωση κατάχωσης της θέσης)

σεις έχουμε διατήρηση (εικ. 21 και 22) ή κατάχωση μιας ανασκαφής (εικ. 19 και 20). Ερωτήσεις που μπορούν να χρησιμοποιηθούν είναι οι εξής: «Παρατηρήστε την ανασκαφική φωτογραφία με τον κάρναβο και περιγράψτε με ποιον τρόπο οργανώνεται η ανασκαφή», «για ποιους λόγους μπορεί να γίνεται μια ανασκαφή»;», «όταν ολοκληρωθεί μια ανασκαφή, τι γίνεται με τα ακίνητα ευρήματά της (κτίρια, κατασκευές κτλ.);»

Έπειτα αναφέρονται ποιες είναι οι διαφορετικές ειδικότητες που συνεργάζονται στο πλαίσιο μιας ανασκαφής, αρχαιολόγοι και εργάτες, τοπογράφοι (τοπογραφική αποτύπωση), φωτογράφοι (τεκμηρίωση της ανασκαφικής πορείας και φωτογράφιση των ευρημάτων), αρχιτέκτονες (αποτύπωση και σχεδιασμός των ακινήτων ευρημάτων), σχεδιαστές (σχεδιασμός των κινητών ευρημάτων), συντηρητές (συντήρηση των ευρημάτων), κ.τ.λ. (εικ. 18 και 23). Επιπλέον γίνεται αναφορά στα είδη ευρημάτων και στα υλικά που διατηρούνται (πηλός, πέτρα, μέταλλο, κοχύλια, οστά ανθρώπων και ζώων και οποιοδήποτε οργανικό υλικό που έχει καεί με τη μορφή κάρβουνου) ή δε διατηρούνται με το πέρασμα των χρόνων (οργανικά υλικά, όπως δέρμα, σπόροι φυτών, ξύλο, υφάσματα). Οι ερωτήσεις είναι του τύπου: «παρατηρήστε την εικόνα και προσπαθήστε να διακρίνετε ποιες ειδικότητες εργάζονται σε μια ανασκαφή», «σκεφτείτε τι είδους υλικά βρίσκουμε σε μια ανασκαφή».

Απλή αναφορά γίνεται στα ανασκαφικά εργαλεία (εικ. 24), όπως επίσης και στους τρόπους χρονολόγησης με τη βοήθεια της στρωματογραφίας (εικ. 25), της κεραμικής ή άλλων

Εικόνα 21
Ανασκαφή στην οδό Παπαναστασίου: περίπτωση διατήρησης μνημείου

Εικόνα 22
Ανασκαφή στη Δ. Γούναρη
(Γαλεριανό συγκρότημα): περίπτωση
διατήρησης μνημείου

μεθόδων. Παραδείγματος χάρη: «ας δούμε τι εργαλεία χρειάζονται για την πραγματοποίηση μιας ανασκαφής: οι εργάτες σκάβουν με... (φυτάρια και τσάπες), τα χώματα τα απομακρύνουν με... (κουβάδες, καροτσάκια)». «Παρατηρήστε το σχέδιο με τη στρωματογραφία. Ας δούμε ποια στρώματα είναι τα πιο παλιά και ποια είναι τα πιο καινούρια».

Τέλος γίνεται συζήτηση σχετικά με τη διαδικασία που ακολουθείται από τη στιγμή της ανεύρεσης των αντικειμένων ως τη στιγμή της μεταφοράς τους στις αποθήκες (για τις οποίες μπορεί να είναι αρμόδιο κάποιο μουσείο, η εφορεία αρχαιοτήτων ή το πανεπιστήμιο). Η συγκεκριμένη διαδικασία περιλαμβάνει καθαρισμό, πρώτη μελέτη και καταγραφή των αντικειμένων. Ερωτήσεις που μπορούν να γίνουν είναι οι εξής: «Τι κάνουμε τα αντικείμενα, αφού βγουν στην επιφάνεια;» «Ας δούμε όλοι μαζί ποια διαδικασία ακολουθείται από τη στιγμή που τα αντικείμενα βγαίνουν στο φως μέχρι τη στιγμή που θα φτάσουν στο μουσείο».

Τα ευρήματα στο μουσείο

Στη συνέχεια όλοι μαζί παρακολουθούμε το βίντεο της έκθεσης, ενώ συγχρόνως οι μουσειοπαιδαγωγοί σχολιάζουν τις εικόνες του μαζί με τους μαθητές. Αφού τελειώσει το βίντεο, ακολουθεί συζήτηση και τίθενται τα παρακάτω ερωτήματα: «Πώς γίνεται η μελέτη και η καταγραφή των ευρημάτων στο μουσείο; Για ποιους λόγους μελετώνται και καταγράφονται τα αντικείμενα; Γιατί αποθηκεύονται τα αντικείμενα στο μουσείο; Ποια είναι η έννοια και ο σκοπός της συντήρησης των αντικειμένων; Πώς συντηρούνται; Πώς γίνεται

Εικόνα 23
Ανασκαφή σε εξέλιξη (αρχαιολόγοι
και σχεδιαστές)

Εικόνα 24
Εργαλεία ανασκαφής

Εικόνα 25
Σχέδιο στρωματογραφίας

η επιλογή των αντικειμένων που τελικά θα εκθεθούν στο μουσείο;». Στο σημείο αυτό γίνεται αναφορά στα κριτήρια βάσει των οποίων μπορεί να γίνεται η επιλογή των αντικειμένων, όπως η χρονολόγησή τους, η κατάσταση διατήρησής τους, οι πληροφορίες που μας παρέχουν και κατά πόσο σχετίζονται με το θέμα που πραγματεύεται η έκθεση κ.α. Ως αφετηρία χρησιμεύει ο αμφορέας που ήδη χρησιμοποιήθηκε ως παράδειγμα στο βίντεο που παρακολούθησαν τα παιδιά.

Στο επόμενο στάδιο επικεντρωνόμαστε στο ρόλο των αντικειμένων μέσα σε μια μουσειακή έκθεση: η συζήτηση ξεκινάει σχολιάζοντας το γεγονός ότι το αντικείμενο τη στιγμή της εύρεσής του έχει ήδη απομακρυνθεί από το αρχικό χρηστικό του πλαίσιο. Εφόσον εκτίθεται, εντάσσεται μέσα σε νέο πλαίσιο, με σκοπό να δώσει πληροφορίες για την εποχή του.

Με τη βοήθεια εποπτικού υλικού γίνεται αντιπαραβολή δυο διαφορετικών εκθετικών πρακτικών: α) της απλής παράθεσης αντικειμένων, που είναι και η παλαιότερη ιστορικά, με παράδειγμα μια εικόνα «παλαιού τύπου» μουσείου (εικ. 26) και β) της ένταξής τους σε ένα νοηματικό πλαίσιο με σκοπό την πραγμάτευση συγκεκριμένου θέματος, με παράδειγμα μια εικόνα από εκθέσεις του Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού (εικ. 27).

Αφού ολοκληρωθεί η συζήτηση και για το θέμα της μουσειακής πρακτικής, οι μαθητές είναι έτοιμοι για τις εργαστηριακές δραστηριότητες που ακολουθούν. Χωρίζονται σε τρεις ή τέσσερις ομάδες, ανάλογα με το συνολικό αριθμό της τάξης και πηγαίνουν μαζί με τους μουσειοπαιδαγωγούς στην αίθουσα των εκπαιδευτικών προγραμμάτων.

Εικόνα 26
Μουσείο «παλαιού τύπου»

Εικόνα 27
Μουσείο «νέου τύπου», Μουσείο
Βυζαντινού Πολιτισμού

Δημιουργικά εργαστήρια

Τα εργαστήρια υλοποιούνται στην αίθουσα των εκπαιδευτικών προγραμμάτων του Μουσείου.

Οι στόχοι των εργαστηρίων είναι να κατανοήσουν οι μαθητές τον τρόπο εξαγωγής συμπερασμάτων από τα ανασκαφικά δεδομένα, να ασκηθούν στην παρατήρηση αντικειμένων, να κατανοήσουν τη λογική και το σκοπό της καταγραφής των μουσειακών αντικειμένων, να γνωρίσουν (ενδεικτικά για την κεραμική) τη διαδικασία συντήρησης των αντικειμένων, να κατανοήσουν τη χρησιμότητα της συντήρησης, να μάθουν τους τρόπους λειτουργίας των αντικειμένων μέσα σε μια μουσειακή έκθεση, να κατανοήσουν την έννοια του «πλαϊσίου» μέσα στο οποίο εντάσσονται τα αντικείμενα σε μια μουσειακή έκθεση, να κατανοήσουν την εκπαιδευτική και μορφωτική διάσταση του μουσείου. Με βάση όλα τα παραπάνω, κύριος στόχος είναι να κατανοήσουν συνολικά τον πολυδιάστατο ρόλο του μουσείου και τη συμβολή του στην κοινωνική μνήμη και τέλος να μάθουν να εργάζονται σε ομάδες.

Η διάρκεια των δραστηριοτήτων στα εργαστήρια είναι περίπου 50 λεπτά.

Κάθε ομάδα εργάζεται σε διαφορετικό σημείο της αίθουσας και αποτελεί ένα εργαστήριο. Έτσι οργανώνονται τα εργαστήρια:

- α) καταγραφής («αρχαιολόγοι»),
β) συντήρησης («συντηρητές»),
γ) μουσειακής έκθεσης («μουσειολόγοι, αρχαιολόγοι, αρχιτέκτονες») και
δ) ενημέρωσης («δημοσιογράφοι»).
- Ακολουθεί αναλυτική περιγραφή για το καθένα από αυτά.

Εργαστήριο καταγραφής («αρχαιολόγοι»)

Οι μέθοδοι που χρησιμοποιούνται είναι η ανάληψη ρόλου από τους μαθητές (υποδύονται τους αρχαιολόγους), η παρατήρηση και η αφή αυθεντικών αντικειμένων (οστράκων, δηλαδή θραυσμάτων κεραμικής) και αντιγράφων (τεσσάρων κεραμικών αντικειμένων, που είναι πιστά αντίγραφα βυζαντινών), η έρευνα με φύλλα εργασίας και η εξαγωγή συμπερασμάτων βάσει της μελέτης δεδομένων.

Πινάκιο

αγγείο στο οποίο
έτρωγαν φαγητό

Εικόνα 28
Πινάκιο (μπροστινή και πίσω όψη)

Λυχνάρι

το χρησιμοποιούσαν
για να βλέπουν
στο σκοτάδι

Εικόνα 29
Λυχνάρι (μπροστινή και πίσω όψη)

Τσουκάλι

αγγείο μαγειρικής

Εικόνα 30
Τσουκάλι (μπροστινή και πίσω όψη)

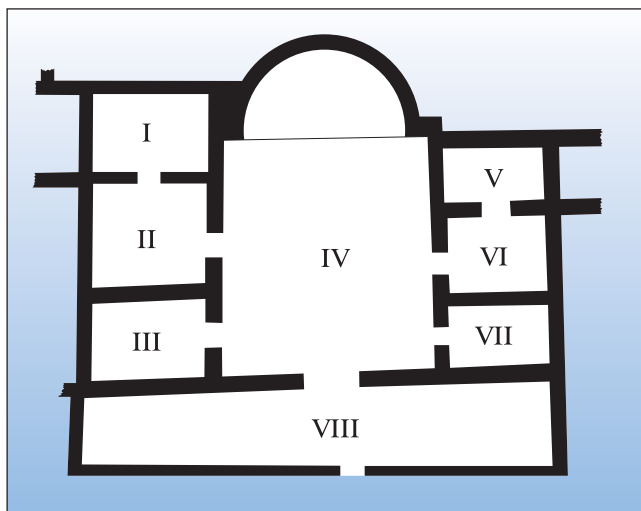
Αμφορέας

αγγείο αποθήκευσης
προϊόντων

Εικόνα 31
Αμφορέας (μπροστινή και πίσω όψη)

Εικόνα 32
Κάτοψη παλαιοχριστιανικής οικίας
με αριθμημένους χώρους

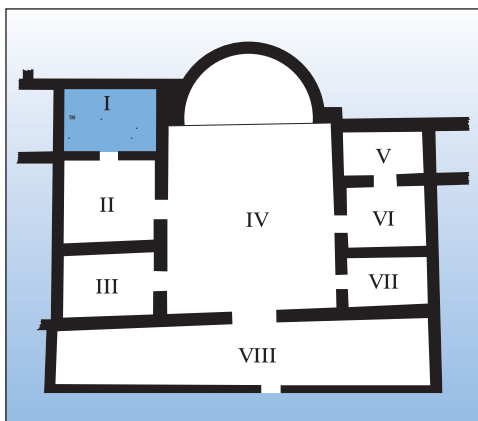
Κάθε αντικείμενο συνοδεύεται από ένα «ανασκαφικό» καρτελάκι (εικ. 28-31) πάνω στο οποίο αναγράφεται το όνομά του (στην μπροστινή όψη) και δίνονται πληροφορίες για τη χρήση του (στην πίσω όψη).

Επίσης χρησιμοποιείται η κάτοψη (εικ. 32) μιας παλαιοχριστιανικής οικίας με αριθμημένους τους χώρους της. Από την οικία αυτή, που βρέθηκε σε μια υποθετική ανασκαφή στη Θεσσαλονίκη, προέρχονται τα τέσσερα αντικείμενα που πρέπει να καταγραφούν (εικ. 33-36).

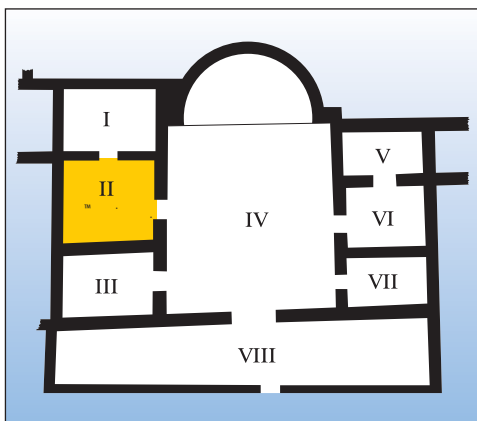
Παράλληλα δίνονται τέσσερα αντίγραφα κατόψεων της παλαιοχριστιανικής οικίας (εικ. 37-40), στην καθεμία εκ των οποίων σημειώνεται με διαφορετικό χρώμα ένας επιμέ-

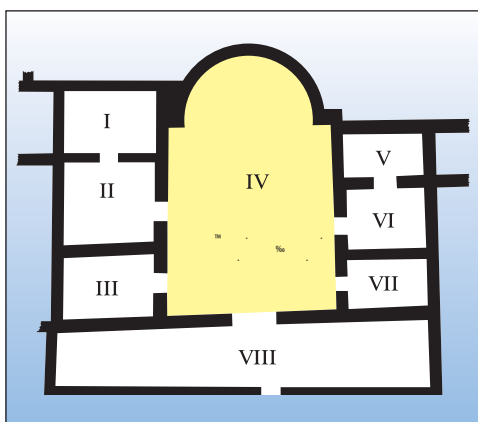
Εικόνα 33-36
Πινάκιο, λυχνάρι, αμφορέας,
τσουκάλι

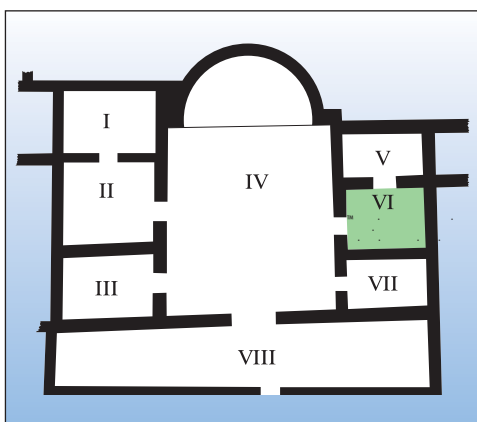
Εικόνα 37
Κάτοψη οικίας με χρωματισμένο το χώρο I, «αποθήκη»

Εικόνα 38
Κάτοψη οικίας με χρωματισμένο το χώρο II, «κουζίνα»

Εικόνα 39
Κάτοψη οικίας με χρωματισμένο το χώρο IV, «χώρος
συμποσίων - τρικλίνιο»

Εικόνα 40
Κάτοψη οικίας με χρωματισμένο το χώρο VI,
«υπνοδωμάτιο»

ρους χώρος (κουζίνα, χώρος συμποσίων, υπνοδωμάτιο, αποθήκη) και παρέχονται λίγα επιγραμματικά στοιχεία για τα «ανασκαφικά δεδομένα» του. Επίσης δίνονται τέσσερις καρτέλες καταγραφής (εικ. 41), μια για το κάθε αντικείμενο, που έχουν διαμορφωθεί με βάση τα δελτία καταγραφής του Μουσείου.

Επιπλέον υπάρχει μια φωτογραφία του κάθε αντικειμένου, για να κολληθεί στην καρτέλα καταγραφής του και μια γενική ενημερωτική καρτέλα (εικ. 42) προς τους μαθητές με οδηγίες για το τι πρέπει να κάνουν, όπως και με πληροφορίες σχετικά με το ρόλο του «αρχαιολόγου» τον οποίο πρόκειται να υποδυθούν.

Εικόνα 41
Φύλλο καταγραφής ανασκαφικών ευρημάτων

Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού
Εκπαιδευτικά Προγράμματα

ΦΥΛΛΟ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗΣ ΕΥΡΗΜΑΤΩΝ

Ανασκαφή στην οδό Ιουλιανού, Άνω Πόλη Θεσσαλονίκης
 Ημερομηνία ανασκαφής: 10/01/2004
 Αντικείμενα: .....

Υλικό: πήλινα ☐	γυαλί ☐	Σέλας: σφαιρικό ☐	ορθογώνιο ☐
πηλός ☐	όψομα ☐	κυλινδρικό ☐	τετράγωνο ☐
μειολλό ☐	όργανο ☐	κωνικό ☐	τρίγωνο ☐
κόκαλο ☐	κοχύλι ☐	άλλο ☐	.....
άλλα ☐	.....	.....	.....

Κατάσταση διατήρησης: ολόκληρο τσπαμένιο αριθμός σπασμένων: .....

Φθώρας: ναι όχι

Φωτογράμμο

Υψος: .....

Χρώμα: .....

Διακόσμηση: ναι όχι

Περιγραφή: .....

.....

.....

Χρήση: .....

.....

Κατά την ανασκαφή βρέθηκε στο χώρο ..... του οικείου, ο οποίος χρησιμοποιεί ως:

Κουζίνα ☐	Υπνοδωμάτιο ☐
Τρικλίνιο ☐	Αποθήκη ☐

Χρονολόγηση: .....

Αρχαιολόγος: .....

Ημερομηνία καταγραφής: .....

Ομάδα αρχαιολόγων

Σε ανασκαφή που πραγματοποιήθηκε στην Άνω Πόλη της Θεσσαλονίκης ανασκάφηκε μέρος ενός σπιτιού, που χρονολογείται στην παλαιοχριστιανική εποχή (4ος-7ος αι.). Βρέθηκαν τέσσερα δωμάτια: το τρικλίνιο, που ήταν το επίσημο δωμάτιο του σπιτιού κι εκεί όπου γίνονταν τα συμπόσια, η κουζίνα, η αποθήκη και ένα υπνοδωμάτιο.

Στα χέρια σας έχετε κάποια από τα αντικείμενα που βρέθηκαν στο δωμάτιο αυτό: ένα πινάκιο, ένα τσουκάλι, έναν αμφορέα και ένα λυχνάρι.

Η δουλειά σας ως αρχαιολόγοι ξεκινάει.

Με τη βοήθεια της κάτοψης και τις πληροφορίες από τις σχετικές καρτέλες θα πρέπει να ανακαλύψετε πώς χρησιμοποιούνταν το κάθε δωμάτιο. Στη συνέχεια θα καταγράψετε τα αντικείμενα στις καρτέλες καταγραφής που έχετε μπροστά σας και θ' αποφασίσετε σε ποίο χώρο βρέθηκε το κάθε αντικείμενο.

Καλή δουλειά!

Εικόνα 42
Γενική ενημερωτική καρτέλα «Αρχαιολόγων»

Οι μαθητές διαβάζουν την καρτέλα με τις οδηγίες, ώστε να καταποτιστούν σχετικά με το τι πρέπει να κάνουν. Η καρτέλα τους πληροφορεί για τη δουλειά του αρχαιολόγου, καθώς ουσιαστικά στο πλαίσιο καταγραφής των αντικειμένων πρέπει να μπου στον αντίστοιχο ρόλο. Με βάση την κάτοψη της οικίας, που παρέχει σχεδιαστικά κάποιες πληροφορίες όπως και με βάση την καρτέλα των «αρχαιολόγων» τα παιδιά πρέπει να ερμηνεύσουν τη χρήση των διάφορων χώρων.

Στη συνέχεια μελετούν τα τέσσερα αντικείμενα και συμπληρώνουν τα στοιχεία στις καρτέλες καταγραφής. Στο τέλος κάθε καρτέλας τους ζητείται να διευκρινίσουν από ποιο χώρο της οικίας πιστεύουν ότι προέρχεται το κάθε αγγείο. Πρέπει δηλαδή να συνδυάσουν τα συμπεράσματά τους για τη χρήση του κάθε δωματίου της οικίας με τα συμπεράσματά τους για τα τέσσερα αντικείμενα, όπως ακριβώς κάνουν και οι αρχαιολόγοι.

Εργαστήριο συντήρησης («συντηρητές»)

Οι μέθοδοι που χρησιμοποιούνται είναι η ανάληψη ρόλου από τους μαθητές (υποδύονται τους συντηρητές), η παράτηση και η αφή αυθεντικών αντικειμένων και αντιγράφων και η συμπλήρωση φύλλων εργασίας.

Τα υλικά που χρησιμοποιούνται είναι όστρακα και τέσσερα αντίγραφα αντικειμένων, ίδια με της ομάδας καταγραφής, τα οποία όμως είναι σπασμένα σε κομμάτια. Κάθε αντικείμενο συνοδεύεται από ένα «ανασκαφικό» καρτελάκι με τα στοιχεία του (όνομα και χρήση) (για παράδειγμα εικ. 43), τέσσερις καρτέλες συντήρησης του Μουσείου, μια για το κάθε αντικείμενο (εικ. 44), τις οποίες πρέπει να συμπληρώσουν οι μαθητές, τέσσερις καρτέλες καταγραφής όμοιες με των «αρχαιολόγων» και συμπληρωμένες με τα αρχαιολογικά δεδομένα, (εικ. 45), φωτογραφίες του κάθε

Πινάκιο

αγγείο στο οποίο
έτρωγαν φαγητό

Εικόνα 43
Πινάκιο (μπροστινή και πίσω όψη)

Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού
Εκπαιδευτικά Προγράμματα

ΦΥΛΛΟ ΣΥΝΤΗΡΗΣΗΣ ΕΥΡΗΜΑΤΩΝ

Ανασκαφή στην οδό Ιουλιανού, Άνω Πόλη Θεσσαλονίκης
Ημερομηνία ανασκαφής: 10/01/2004
Αντικείμενο: .....

Υλικό: πέτρα γυαλί πήλινος ύφανση
μέταλλο δέρμα κεραμικό κοχύλι
άλλο .....

Κατάσταση διατήρησης: ελεύθερα σπασμένα αρχικός οστράκων .....
Φέρονται: ναι όχι

Φωτογραφία πριν από τη συντήρηση

Φωτογραφία μετά από τη συντήρηση

Επισημώσεις κατά τη συντήρηση: .....

Υλικό συντήρησης: .....

Συντηρητές: .....

Ημερομηνία καταγραφής: .....

Εικόνα 44
Φύλλο συντήρησης ευρημάτων

Εικόνα 45
Παράδειγμα συμπληρωμένου
φύλλου καταγραφής

Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού
Εκπαιδευτικά Προγράμματα

ΦΥΛΛΟ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗΣ ΕΥΡΗΜΑΤΩΝ

Ανασκαφή στην οδό Ιουλιανή, Άνω Πόλη Θεσσαλονίκης
 Ημερομηνία ανασκαφής: 10/01/2004
 Αντικείμενο: **πινάκιο**

Υλικό: πήλινα ☐	γυαλί ☐	Σχήμα: σφαιρικό ☐	ορθογώνιο ☐
πηλός ☒	όψομα ☐	κυλινδρικό ☐	τετράγωνο ☐
μειολλο ☐	όρυμα ☐	κωνικό ☐	τρίγωνο ☐
κόκαλο ☐	κοχύλι ☐	άλλο ☐	
άλλα ☐			

Κατάσταση διατήρησης: ολόκληρο τμήματα ορείμα, σπάρτανα

Φθώρας: ναι όχι

Φωτογράμμο

Υψος: **6 εκ.**

Χρώμα: **Κεραμιδί**

Διακόσμηση: ναι όχι

Περιγραφή: _____

Χρήση: **για να τρώνε**

Κατά την ανασκαφή βρέθηκε στο χώρο **II** του οπικού, ο οποίος χρησιμοποιεί ως:

Κουτίνα ☒	Υψιδοκυστός ☐
Τρικλίνιο ☐	Αναθήκη ☐

Χρονολόγηση: **παλαιοχριστιανική εποχή (4ος έως 7ος αι.)**

Αρχαιολόγος: **Φώτης, Κατερίνα, Δημήτρης και Σοφία**

Ημερομηνία καταγραφής: **28/02/2004**

Ομάδα συντηρητών

Σε ανασκαφή που πραγματοποιήθηκε στην Άνω Πόλη της Θεσσαλονίκης ανασκάφηκε μέρος ενός σπιτιού, που χρονολογείται στην παλαιοχριστιανική εποχή (4ος-7ος αι.). Βρέθηκαν τέσσερα δωμάτια: το τρικλίνιο, που ήταν το επίσημο δωμάτιο του σπιτιού κι εκεί όπου γίνονταν τα συμπόσια, η κουζίνα, η αποθήκη και ένα υπνοδωμάτιο.

Στα χέρια σας έχετε σπασμένα κομμάτια από τα αντικείμενα που βρέθηκαν στο δωμάτιο αυτό: ένα πινάκιο, ένα τσουκάλι, έναν αμφορέα και ένα λυχνάρι.

Η δουλειά σας ως συντηρητές ξεκινάει.

Αφού καταγράψετε τα αντικείμενα στις καρτέλες καταγραφής, θα ενώσετε τα σπασμένα κομμάτια για να δημιουργήσετε και πάλι το αγγείο, όπως θα ήταν στην παλαιοχριστιανική εποχή. Για να ενώσετε τα κομμάτια θα χρησιμοποιήσετε την χαρτοταινία.

Καλή δουλειά!

Εικόνα 46
Γενική ενημερωτική καρτέλα
“Συντηρητών”

αντικείμενου πριν και μετά τη συντήρηση, γενική ενημερωτική καρτέλα προς τους μαθητές (εικ. 46) με οδηγίες για το τι πρέπει να κάνουν, όπως και με πληροφορίες σχετικά με το ρόλο του «συντηρητή» που πρόκειται να αναλάβουν.

Οι μαθητές διαβάζουν την καρτέλα με τις οδηγίες, ώστε να κατατοπιστούν σχετικά με το τι πρέπει να κάνουν. Η καρτέλα πληροφορεί σχετικά με τη δουλειά του συντηρητή και βάζει τα παιδιά σε ρόλο. Δουλειά τους είναι να συντηρήσουν τα ήδη καταγεγραμμένα πλήρως αντικείμενα, πρέπει δηλαδή να προσπαθήσουν να συγκολλήσουν τα κομμάτια που προέρχονται από το ίδιο αγγείο. Στη συνέχεια συμπληρώνουν την καρτέλα συντήρησής του.

Εργαστήριο μουσειακής έκθεσης («αρχαιολόγοι, μουσειολόγοι, αρχιτέκτονες»)

Οι μέθοδοι που χρησιμοποιούνται είναι η ανάληψη ρόλου, η έρευνα και συλλογή πληροφοριών και η συγγραφή κειμένου. Για την παροχή πληροφοριών για το στήσιμο της έκθεσης χρησιμοποιείται ο συνδυασμός διαφορετικών σημειολογικών μέσων (κείμενο, φωτογραφία, αντικείμενα).

Στο εργαστήριο αυτό χρησιμοποιούνται όστρακα και τέσσερα αντίγραφα αντικειμένων, ίδια με των δυο προηγούμενων ομάδων (εικ. 47). Κάθε αντικείμενο συνοδεύεται από ένα «ανασκαφικό» καρτελάκι με τα στοιχεία του (όνομα και χρήση) (εικ. 48).

Οι μαθητές εργάζονται επίσης με βάση τα συμπληρωμένα φύλλα καταγραφής των αντικειμένων (εικ. 49), φωτογραφίες από τοιχογραφίες, από ψηφιδωτά ή από μικρογραφίες χειρογράφων που απεικονίζουν τα αντικείμενα και

Εικόνα 47
Αμφορέας

Αμφορέας

αγγείο αποθήκευσης προϊόντων

Εικόνα 48
Αμφορέας (μπροστινή και πίσω όψη)

Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού
Εκπαιδευτικά Προγράμματα

ΦΥΛΛΟ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗΣ ΕΥΡΗΜΑΤΩΝ

Ανασκαφή στην οδό Ιουλιανού, Άνω Πόλη Θεσσαλονίκης
 Ημερομηνία ανασκαφής: 10/01/2004
 Αντικείμενο: αμφορέας

Υλικό: πέτρα ☐	γυαλί ☐	Σχήμα: σφαιρικό ☐	ορθογώνιο ☐
πλάσι ☒	ύφανση ☐	κυλινδρικό ☒	τετράγωνο ☐
μέταλλο ☐	όξιμο ☐	κωνικό ☐	τριγωνικό ☐
κόκαλο ☐	κοχύλι ☐	άλλο ☐	
άλλο ☐			

Κατάσταση διατήρησης: αλώφληρο επασμένο αριθμός σπασμένων: _____
 Φθορές: να όχι

Φωτογραφία

Υψος: 50 εκ.

Χρώμα: κεραμιδί

Διακόσμηση: να όχι

Περιγραφή: _____

Χρήση: για να μεταφέρουν διάφορα υγρά

Κατά την ανασκαφή βρέθηκε στο κάδρο I του σπηλιού, ο οποίος χρησιμοποιεί ως:

Κουτίνα ☐	Υψιδοκύματο ☐
Τρικλίνα ☐	Αποθήκη ☒

Χρονολόγηση: παλαιοχριστιανική εποχή (4ος έως 7ος αι.)

Αρχαιολόγος: Φώτης, Κατερίνα, Δημήτρης και Σοφία

Ημερομηνία καταγραφής: 28/02/2004

Εικόνα 49
Παράδειγμα συμπληρωμένου φύλλου καταγραφής

τη χρήση τους (εικ. 50-58), την κάτοψη της παλαιοχριστιανικής οικίας (εικ. 59) και το αξονομετρικό-αναπαράσταση (εικ. 60).

Τέλος, χρησιμοποιούνται ενημερωτικές καρτέλες σχετικά με τη συγγραφή κειμένων και επεξηγηματικών κειμένων (λεζαντών) που προορίζονται για μια μουσειακή έκθεση

Εικόνα 50
Δείπνο στους Εμμοσούς, τοιχογραφία
από το καθολικό της Ιεράς Μονής
Σταυρονικήτα, 1546

Εικόνα 51
Ο γάμος στην Κανά, ψηφιδωτό από
το καθολικό της Μονής της Χώρας,
στην Κωνσταντινούπολη, 14ος αι.

Εικόνα 55
Ο γάμος στην Κανά, τοιχογραφία από τον Άγιο Νικόλαο Ορφανό στη Θεσσαλονίκη, 1310-1320

Εικόνα 52
Η κλίμακα του Ιωάννη, λεπτομέρεια τοιχογραφίας από το καθολικό της Μονής Βατοπαιδίου στο Άγιο Όρος, 1312

Εικόνα 54
Η αλείψαα τον Κύριον μύρω, τοιχογραφία από τη Μονή Μεγάλου Μετεώρου, μέσα 16ου αι.

Εικόνα 53
Ο γάμος στην Κανά, τοιχογραφία από τη Μονή Μεγάλου Μετεώρου, μέσα 16ου αι.

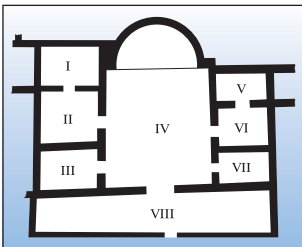
Εικόνα 56
Ο Γάμος στην Κανά, τοιχογραφία
από τη Σερβία, 14ος αι.

Εικόνα 57
Μυστικός Δείπνος, τοιχογραφία από
τον Άγιο Νικόλαο Ορφανό στη
Θεσσαλονίκη, 1310-1320

Εικόνα 58
Μυστικός Δείπνος, τοιχογραφία από το καθολικό της Μονής Μεγάλου
Μετεώρου, μέσα 16ου αι.

Εικόνα 59
Κάτοψη παλαιοχριστιανικής οικίας

Εικόνα 60
Αξονομετρική ζωγραφική αναπαράσταση της παλαιοχριστιανικής οικίας

Πώς γράφουμε κείμενα σε εκθέσεις

Τα κείμενα των εκθέσεων χωρίζονται σε τρεις κατηγορίες:

α. τα εισαγωγικά κείμενα που δίνουν γενικές πληροφορίες για την εποχή και για το θέμα της έκθεσης.

β. περιγραφικά κείμενα με λίγες κατατοπιστικές πληροφορίες για ένα σύνολο αντικειμένων και

γ. λεζάντες με λίγες πληροφορίες για κάθε αντικείμενο χωριστά.

Γενικά, τα κείμενα που γράφουμε για τις εκθέσεις φροντίζουμε να μην έχουν μεγάλη έκταση, για να μην κουράζουν τον επισκέπτη. Για τον ίδιο λόγο πρέπει οι προτάσεις να είναι μικρές και οι λέξεις του κειμένου απλές. Τα γράμματα πρέπει να είναι μεγάλα, ώστε να διαβάζονται εύκολα απ' όλους, αλλά και για να μη δυσκολεύονται τα άτομα με προβλήματα όρασης.

(εικ. 61), το λογότυπο του Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού (εικ. 62), φωτογραφίες των αντικειμένων (εικ. 63), κείμενα με πληροφορίες για την παλαιοχριστιανική περίοδο (εικ. 64) και την καθημερινή ζωή των ανθρώπων της εποχής (εικ. 65) καθώς και μια γενική ενημερωτική καρτέλα (εικ. 66) προς τους μαθητές με οδηγίες για το τι πρέπει να κάνουν, όπως και με πληροφορίες σχετικά με το ρόλο που πρόκειται να αναλάβουν.

Σε ένα συγκεκριμένο χώρο της αίθουσας των εκπαιδευτικών προγραμμάτων, όπου υπάρχει ειδική κατασκευή (ένα είδος προθήκης) και μεταλλικά ταμπλό, τα παιδιά πρέπει να παρουσιάσουν στο κοινό, που στην προκειμένη περίπτωση είναι οι συμμαθητές τους, τα συνολικά αποτελέσματα της έρευνας και της μελέτης των αντικειμένων.

Γενικές πληροφορίες για τη Βυζαντινή αυτοκρατορία

Η Βυζαντινή αυτοκρατορία είναι ουσιαστικά η συνέχεια της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας από τον 4ο αιώνα και μετά. Οι ιστορικοί θεωρούν ως αρχή της Βυζαντινής ιστορίας το 330, όταν ο Μ. Κωνσταντίνος ιδρύει την Κωνσταντινούπολη και την κάνει πρωτεύουσα της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας, ενώ μέχρι τότε πρωτεύουσα ήταν η Ρώμη.

Στα χρόνια του Μ. Θεοδοσίου (τέλη 4ου αιώνα) συμβαίνουν δύο εξίσου σημαντικές αλλαγές που επιδρούν στη φυσιογνωμία του Βυζαντινού κράτους: ο χριστιανισμός καθιερώνεται ως επίσημη θρησκεία και η αυτοκρατορία χωρίζεται σε ανατολικό και δυτικό τμήμα. Το δυτικό γρήγορα πέφτει σε παρακμή, ενώ το ανατολικό, με έντονη την ελληνορωμαϊκή παράδοση, αποτελεί τη συνέχεια της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας.

Η πρώτη περίοδος της Βυζαντινής ιστορίας είναι η παλαιοχριστιανική ή πρωτοβυζαντινή (4ος-7ος αι.). Ακολουθεί η μεσοβυζαντινή περίοδος που διαρκεί ως τις αρχές του 13ου αιώνα (1204) και τέλος η υστεροβυζαντινή περίοδος, μέχρι την κατάκτηση της Κωνσταντινούπολης από τους Οθωμανούς Τούρκους το 1453. Το γεγονός αυτό θεωρείται από τους ιστορικούς ως το τέλος της Βυζαντινής εποχής.

Εικόνα 61
Ενημερωτική καρτέλα για τους «μουσειολόγους»

Εικόνα 62
Λογότυπο του Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού

Εικόνα 63
Τσοουκάλι

Εικόνα 64
Ενημερωτική καρτέλα με γενικές πληροφορίες για τη Βυζαντινή αυτοκρατορία

Εικόνα 65
Ενημερωτική καρτέλα με γενικές πληροφορίες για την καθημερινή ζωή της παλαιοχριστιανικής εποχής και την οικία της Άνω Πόλης

Γενικές πληροφορίες για την καθημερινή ζωή στην παλαιοχριστιανική περίοδο και για την οικία της Άνω Πόλης της Θεσσαλονίκης

Κατά τη διάρκεια της παλαιοχριστιανικής ή πρωτοβυζαντινής περιόδου (4ος-7ος αι.) η ζωή των κατοίκων της αυτοκρατορίας δεν αλλάζει ιδιαίτερα και εξακολουθεί να έχει πολλά στοιχεία από το ρωμαϊκό τρόπο ζωής.

Οι φτωχοί ζουν γενικά σε μικρής έκτασης σπήτια, ενώ οι πλούσιοι πολίτες σε μεγάλες, πολυτελείς κατοικίες, που είχαν την ίδια μορφή με τις παλιότερες ρωμαϊκές. Στη Θεσσαλονίκη χτίζονται τον 4ο και 5ο αιώνα τέτοιες επαύλεις στη σημερινή Άνω Πόλη, επειδή εκεί υπάρχει καλύτερο κλίμα και ωραία θέα. Σε μια από αυτές τις πολυτελείς οικίες αναφερόμαστε εδώ. Το κύριο δωμάτιο είναι το «τρικλίνιο», δηλαδή η μεγάλη αίθουσα υποδοχής και συμποσίων. Γύρω της υπάρχουν διάφοροι χώροι, όπως λουτρό, υπνοδωμάτιο, αποθήκη, κουζίνα, διάδρομοι κ.α..

Πολλά αντικείμενα καθημερινής χρήσης που βρέθηκαν στην έπαυλη αυτή ήταν φτιαγμένα από πηλό, όπως λυχνάρια, μαγειρικά και αποθηκευτικά σκεύη, αγγεία που χρυσαίνοντο στο σερβίρισμα κ.α..

Καλούνται ουσιαστικά να στήσουν τη δική τους έκθεση και να διαμορφώσουν όπως νομίζουν το διαθέσιμο χώρο. Θα γράψουν οι ίδιοι τα κείμενα (μικρά πληροφοριακά κείμενα, όπως και τα επεξηγηματικά κείμενα των αντικειμένων) τα οποία πλαισιώνουν στην έκθεση τα αντικείμενα και τις φωτογραφίες. Στο τέλος μπορούν να πάρουν τα ταμπλό για να τα εκθέσουν στην τάξη ή στο σχολείο τους. Στην περίπτωση αυτή οι «εκθέσεις» των παιδιών φωτογραφίζονται από τις μουσειοπαιδαγωγούς, ώστε να διατηρείται αρχείο.

Εργαστήριο ενημέρωσης («δημοσιογράφοι»)

Οι μέθοδοι που χρησιμοποιούνται είναι η ανάληψη ρόλου, η παρατήρηση και καταγραφή της διαδικασίας και η συγγραφή κειμένων.

Τα υλικά που χρησιμοποιούνται είναι τρία σκίτσα (εικ. 67-69), το καθένα με θέμα τη δραστηριότητα των τριών υπόλοιπων ομάδων, και μια γενική ενημερωτική καρτέλα

Εικόνα 66
Γενική ενημερωτική καρτέλα των «Μουσειολόγων»

Ομάδα μουσειολόγων

Σε ανασκαφή που πραγματοποιήθηκε στην Άνω Πόλη της Θεσσαλονίκης ανασκάφηκε μέρος ενός σπιτιού, που χρονολογείται στην παλαιοχριστιανική εποχή (4ος-7ος αι.). Βρέθηκαν τέσσερα δωμάτια: το **τρικλίνιο**, που ήταν το επίσημο δωμάτιο του σπιτιού κι εκεί όπου γίνονταν τα συμπόσια, η **κουζίνα**, η **αποθήκη** και ένα **υπνοδωμάτιο**.

Στα χέρια σας έχετε σπασμένα κάποια από τα αντικείμενα που βρέθηκαν στο δωμάτιο αυτό: ένα πινάκιο, ένα τσουκάλι, έναν αμφορέα και ένα λυχνάρι.

Επίσης, έχετε την κάτοψη του σπιτιού και μια αναπαράσταση του πώς θα ήταν το σπίτι αυτό με υψωμένους τους τοίχους. Για τον τρόπο που χρησιμοποιούνταν τα συγκεκριμένα αντικείμενα την εποχή εκείνη έχετε φωτογραφίες από μικρογραφίες, ψηφιδωτά και τοιχογραφίες.

Καλή δουλειά!

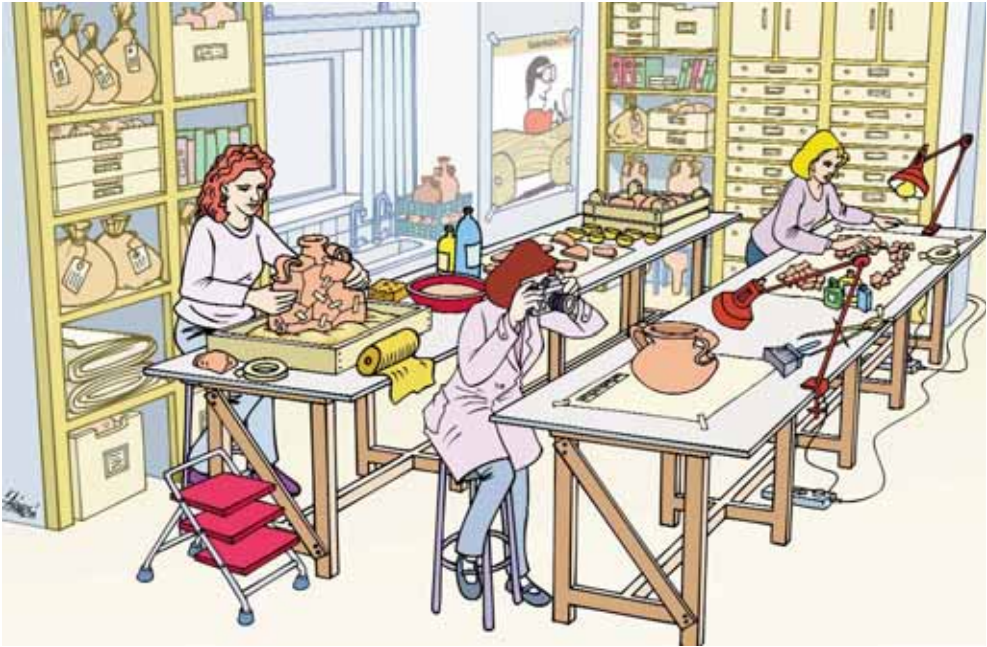
Εικόνα 67
Σκίτσο: αρχαιολόγοι στο εργαστήριο

προς τους μαθητές (εικ. 70) με οδηγίες για το τι πρέπει να κάνουν, όπως και με πληροφορίες σχετικά με το ρόλο του «δημοσιογράφου» που πρόκειται να αναλάβουν.

Το εργαστήριο αυτό πραγματοποιείται σε περίπτωση που ο αριθμός των μαθητών του τμήματος είναι μεγάλος, οπότε χρειάζεται να δημιουργηθεί και τέταρτη ομάδα (καθώς αποτελεί προϋπόθεση για την εύρυθμη λειτουργία του προγράμματος καθεμία από τις τρεις προηγούμενες ομάδες να μην ξεπερνά τα 6-7 άτομα). Σκοπός των μαθητών είναι να παρακολουθήσουν τη δουλειά των υπόλοιπων εργαστηρίων, να την κατανοήσουν και να την καταγράψουν. Στο τέλος πρέπει να γράψουν ένα κείμενο στο οποίο θα παρουσιάσουν τα συμπεράσματά τους. Το κείμενο θα διαβαστεί στο σύνολο της τάξης στο πλαίσιο τηλεοπτικής εκπομπής με θέμα το Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού.

Παρουσίαση των αποτελεσμάτων

Οι στόχοι του τελευταίου μέρους του προγράμματος είναι να ενημερωθούν όλοι οι μαθητές για τη δουλειά όλων των ομάδων και να ασκηθούν στον προφορικό λόγο κοινοποιώντας το έργο τους στους συμμαθητές τους. Η διάρκεια της παρουσίασης των αποτελεσμάτων είναι περίπου 30 λεπτά.

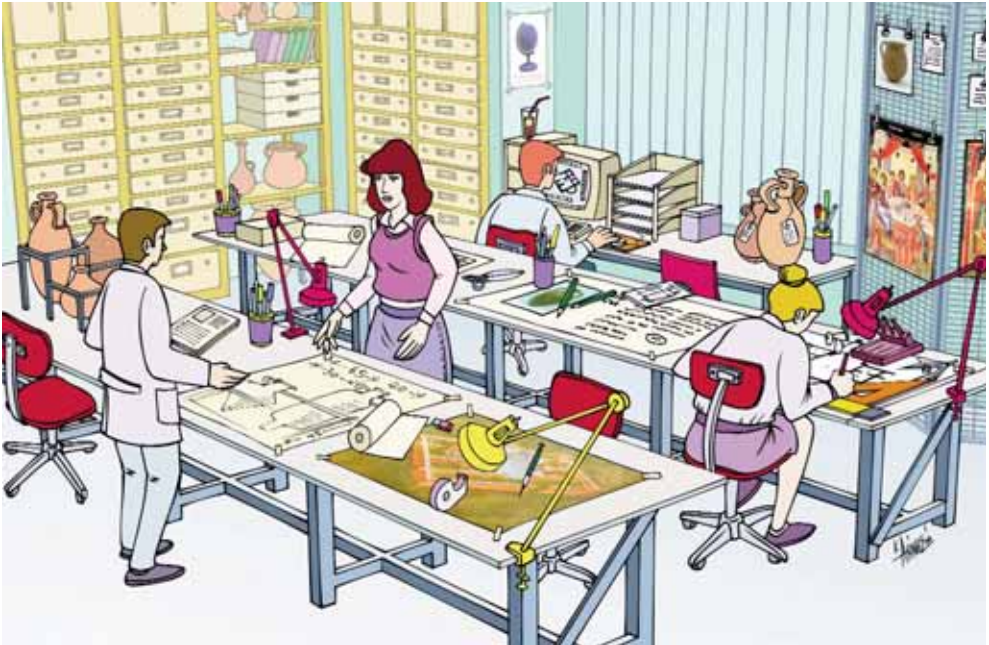
Εικόνα 68
Σκίτσο: Συντηρητές στο εργαστήριο
κεραμικής

Οι μέθοδοι που χρησιμοποιούνται είναι η ανάληψη ρόλου και η προφορική παρουσίαση.

Η ομάδα της ενημέρωσης ξεκινά πρώτη. Παρουσιάζει την τηλεοπτική εκπομπή που ετοίμασε και η οποία ουσιαστικά λειτουργεί ως εισαγωγή για την παρουσίαση των υπόλοιπων ομάδων. Ακολουθούν η ομάδα της καταγραφής, της συντήρησης και τέλος της έκθεσης, οι οποίες συστήνονται και περιγράφουν αναλυτικά τη δουλειά τους με τη βοήθεια του υλικού που χρησιμοποίησαν. Στη συνέχεια όλη η τάξη μπορεί να περιηγηθεί την έκθεση που έστησαν οι «αρχαιολόγοι, οι μουσειολόγοι και οι αρχιτέκτονες» με τα αντικείμενα πάνω στα οποία εργάστηκαν όλες τις ομάδες.

Αξιολόγηση

Το πρόγραμμα κλείνει με τη συμπλήρωση από τους μαθητές και τους συνοδούς εκπαιδευτικούς ενός εντύπου αξιολόγησης. Η αξιολόγηση του προγράμματος θα γίνει από 20 τμήματα, ώστε να επισημανθούν τυχόν προβλήματα στη λειτουργία του, τα οποία και θα καταγραφούν για να διορθωθούν.

Εικόνα 69
Σκίτσο: μουσειολόγοι και αρχιτέκτονες

Μετά τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου αξιολόγησης δίνεται στον εκπαιδευτικό που συνοδεύει το τμήμα μια αναμνηστική αφίσα για το χώρο της τάξης καθώς και το παρόν έντυπο.

Ομάδα δημοσιογράφων

Σε ανασκαφή που πραγματοποιήθηκε στην Άνω Πόλη της Θεσσαλονίκης ανασκάφηκε μέρος ενός σπιτιού, που χρονολογείται στην παλαιοχριστιανική εποχή (4ος-7ος αι.). Βρέθηκαν τέσσερα δωμάτια: το **τρικλίνιο**, που ήταν το επίσημο δωμάτιο του σπιτιού κι εκεί όπου γίνονταν τα συμπόσια, η **κουζίνα**, η **αποθήκη** και ένα **υποδωμάτιο**. Στα δωμάτια αυτά, μεταξύ άλλων, βρέθηκαν ένα **πινάκιο**, ένα **τσουκάλι**, ένας **αμφορέας** και ένα **λυχνάρι**.

Εσείς είστε δημοσιογράφοι. Δουλειά σας είναι να παρακολουθήσετε τις εργασίες που κάνουν οι άλλες ομάδες (α. αρχαιολόγοι, β. συντηρητές και γ. αρχαιολόγοι - μουσειολόγοι, αρχιτέκτονες) από την ώρα που ανακαλύφθηκαν τα αντικείμενα ως την ώρα που εκτέθηκαν στο μουσείο.

Πάρτε συνέντευξη από κάθε μία από τις άλλες ομάδες και καταγράψτε τον τρόπο εργασίας τους. Στη συνέχεια ετοιμάστε μια εκπομπή για την τηλεόραση, όπου θα παρουσιάσετε τη δουλειά της κάθε ομάδας.

Καλή δουλειά!

Εικόνα 70
Γενική ενημερωτική καρτέλα των «Δημοσιογράφων»

5.2. Βιβλιογραφία για θέματα αρχαιολογίας

- Barrett, J. C., (1994) *Fragments from antiquity*, Oxford: Blackwell.
- Barrett, J. C., (1990) Sciencing Archaeology: A Reply to Lewis Binford, στο Baker, F. & Thomas, J., eds, *Writing the Past in the Present*, Lampeter: St David's University College, σελ: 42-48.
- Binford, L., (1962) Archaeology as Anthropology, *American Antiquity* 28, 2, σελ. 217-225.
- Binford, L., (1989) The New Archaeology, then and now, στο Binford, L., ed., *Debating Archaeology*, San Diego: Academic Press, σελ: 12-23.
- Earle, T. K. & Preucel, R. W., (1987) Processual Archaeology and the Radical Critique, *Current Anthropology*, 28, 4, σελ: 501-538.
- Hodder, I., (1999). *The Archaeological Process: an Introduction*, Oxford: Blackwell.
- Hodder, I., Shanks, M., Alexandri, A., Buchli, V., Garman, J., Last, J. and Lucas, G., eds, (1995) *Interpreting Archaeology*, London: Routledge, σελ: 3-33, 232-248.
- Hodder, I., (1986) *Reading the Past*, Cambridge University Press.
- Hodder, I., (1984) Archaeology in 1984, *Antiquity*, LVIII, σελ: 25-32.
- Hodder, I., (1982) Theoretical archaeology: a reactionary view, στο Hodder, I., ed., *Symbolic and Structural Archaeology*, Cambridge University Press, σελ: 1-16
- Κωτσάκης, Κ., (1986) Σύγχρονη αρχαιολογία: ρεύματα και κατευθύνσεις, *Αρχαιολογία*, 20, σελ: 52-58.
- Renfrew, C. & Bahn, P., (1996) *Archaeology*, London: Thames and Hudson, σελ: 36-37, 455-460, 469-473.
- Shanks, M. & Tilley, C., (1987a) *Social Theory and Archaeology*, Cambridge: Polity Press.
- Shanks, M. & Tilley, C., (1987b) *Re-Constructing Archaeology: Theory and Practice*, Cambridge: Cambridge University Press.

5.3. Βιβλιογραφία για θέματα μουσειολογίας

- Falk, J. H. and Dierking, L. D., (1992) *The museum experience*, Washington, D.C: Whalesback books.
- Hooper-Greenhill, E., (1992) *Museum and the shaping of knowledge*, London & New York: Routledge.
- Hooper-Greenhill, E., ed. (1995) *Museum, media, message*, London & New York: Routledge.
- Kavanagh, G., ed. (1991) *Museum languages: objects and texts*, Leicester: Leicester University Press.
- Pearce, S., ed. (1990) *Objects of knowledge*, London: Atlantic Highlands, NJ: Athlone.
- Pearce, S., ed. (1992) *Museums, objects and collections: a cultural study*, Leicester: Leicester University Press.
- Pearce, S., ed. (1994) *Interpreting objects and collections*, London & New York: Routledge.
- Vergo, P., ed. (1989) *The new museology*. London: Reaktion Books.
- Μούλιου, Μ., (1999) Από την ιστορία της αρχαιολογικής επιστήμης στην ανάγνωση μουσειακών εκθέσεων, *Αρχαιολογία και Τέχνες* 73, 53-59.
- Μπενάκη-Πολυδώρου, Ι., (1994) Πρόσβαση ατόμων με ειδικές ανάγκες στα μουσεία, *Εικαστική Παιδεία* 10, 118-122.
- Σκαλτσά, Μ., (επιμ.) (2001) *Η Μουσειολογία στον 21ο αιώνα – θεωρία και*

πράξη *Πρακτικά διεθνούς Συμποσίου, Θεσσαλονίκη, 21-24 Νοεμβρίου 1997*, Θεσσαλονίκη: Εντευκτήριο.

Χουρμουζιάδης Γ., (1976) Μουσείο Βόλου, *Αρχαιολογικά Ανάλεκτα Εξ Αθηνών IX, 1*, 38-42.

Χουρμουζιάδης Γ., (1980). Μουσείο: Σχολείο ή ναός; *Θέματα κώρου και τεχνών 11*, 38-42.

Χουρμουζιάδης Γ., (1984) Σχόλια στην ελληνική μουσειολογία, *Επιστημονική σκέψη 18*, 15-20.

Προέλευση εποπτικού υλικού

Φωτογραφικό Αρχείο Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού (εικ. 1, 2, 27, 33-36, 47, 62, 63).

Αρχείο Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού (εικ. 28-32, 37-46, 48-49, 59-61, 64-66, 70).

Φωτογραφικό Αρχείο Ανασκαφής Τούμπας Θεσσαλονίκης (εικ. 3, 4, 9, 16-18, 23, 25).

Φωτογραφικό Αρχείο Ανασκαφής Παλιαμπέλων Κολινδρού (εικ. 24).

VoTislav o. ωριφ> 9!(&50 *VuzanmuTske Freske u Tiβoslabuju, Beograd, JUGOSLAVIJA* (εικ. 56).

Neal, A., (1987), *Help for the Small Museum, Handbook of exhibit ideas and methods*, Pruett Publishing Company, Boulder, Colorado (εικ. 26).

Underwood, P., (1966) *The Kariye Djami, vol. 2 of the publication of an archaeological project of The Byzantine Institute, INC, Plates 1-334 - The Mosaics*, Bollingen Series LXX, Pantheon Books, New York (εικ. 52).

Αδάμ-Βελένη, Π., (2001) Θεσσαλονίκη, νεράιδα, βασίλισσα, γοργόνα. Αρχαιολογική περιδιάβαση από την προϊστορία έως τη σύγχρονη αρχαιότητα, Ζήτρος, Θεσσαλονίκη (εικ. 5,14, 15, 19-22).

Δαβάρας, Κ., (1989) *Το σπήλαιο του Ψυχρού*, Υπουργείο Πολιτισμού, Ταμείο Αρχαιολογικών Πόρων και Απαλλοτριώσεων, Αθήνα (εικ. 13).

Ευγενίδου, Δ, (1997) *Τα Βυζαντινά κάστρα στη Μακεδονία και τη Θράκη-Βυζαντινή*

Καστροκτισία, Adam, Αθήνα (εικ. 6).

Ιερά Μεγίστη Μονή Βατοπαιδίου -Παράδοση, Ιστορία, Τέχνη, τ. Α΄, (1996) Άγιον Όρος (εικ. 51).

Κουκούλη-Χρυσανθάκη, Χ. και Μπακιρτζής, Χ., (2003) Φίλιπποι, Υπουργείο Πολιτισμού, Ταμείο Αρχαιολογικών Πόρων και Απαλλοτριώσεων, Αθήνα (εικ. 7).

Κουρκουτίδου-Νικολαΐδου, Ε., και Τούρτα, Α., (1997) *Περίπατοι στη Βυζαντινή Θεσσαλονίκη*, Καπόν, Αθήνα (εικ. 8).

Μπακιρτζής, Χ., επιμ., (2003) *Άγιος Νικόλαος Ορφανός, Οι Τοιχογραφίες*, Ακρίτας, Αθήνα (εικ. 55, 57).

(Λεϊπέι (Χατζηδόκης, Σοφιανός. Καθολικό Μονής Μεγάλου Μετεώρου, (εικ. 53, 54, 58)

Χατζηδόκης, Μ., (1986) *Ο κρητικός ζωγράφος Θεοφάνης, Η τελευταία φάση της τέχνης του στις τοιχογραφίες της Ιεράς Μονής Σταυρονικήτα*, Ιερά Μονή Σταυρονικήτα, Άγιον Όρος (εικ. 50).

Περιοδικό *Αρχαιολογία*, αφιέρωμα: Υποβρύχια αρχαιολογία, τ. 8/1983 (εικ. 11, 12).

Σκίτσα (εικ. 67-69): Κ. Αρώνης, αρχιτέκτονας.

Ζωγραφική αναπαράσταση οικίας (αξονομετρικό) (εικ. 60): Γιώργος Ασπρούδης.

Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού

Λεωφόρος Στρατού 2, Τ.Θ. 50047

540 13 Θεσσαλονίκη

τηλ. 2313 306400

email: mbp@culture.gr

ISBN 960-86447-8-X

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα συγχρηματοδοτήθηκε
από την Ευρωπαϊκή Ένωση,
Γ' Κ.Π.Σ., Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Πολιτισμός»

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

